

משה חיים פלח

- א..... בגדר שיעור כזית
- ט..... בשיטת הרמב"ם בדין טעם כעיקר
- טו..... בשיטת הר"ד בדין ביטול ברוב
- כ..... בשיטת הר"ד בדין ביטול ברוב (ב)

בגדר שיעור כזית

דלהלן [והא דהאוכל ב' חלאי כזיתים חייב יתבאר להלן].

והגה בגמ' (בבב) ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפלא דדיקולא דבשרא סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלמין פלגי דזיתא אמר ליה אבה לאו אמנא לך לא תזלזל בשיעורין דרבנן ועוד האמר ר' יוחנן חלי שיעור אסור מן התורה, ויעוין בחידושי הגרע"א דתמה וז"ל ע"י פסחים מ"ד ע"ב ברש"י ד"ה מפת ומיין חייב ופליגי רבנן עליה כו', ומדכתב רש"י דאלו פשט היין בכל הפת לא הוי פליגי רבנן הרי דס"ל לרש"י דטעם כעיקר ההיתר נהפך לאיסור דאף שאין בו כזית טעם מ"מ גוף ההיתר נעשה איסור כיון דטעם איסור בתוכו ואפי"ם אס כל הצלע האיסור הוי רק חלי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חלי זית יין חייב דההיתר נהפך לאיסור, ותמוה לי מסוגיא דחולין האי פלגא דזיתא דתרבא וכו' לא תזלזל בשיעורא דרבנן, הא לפי החשש דיש בו טעם חלב הוא איסור דאורייתא דהוי כזית איסור ע"י שנהפך ההיתר לאיסור והוי הספק בדאורייתא וז"ע עכ"ל.

וכעיי"ז תמהו האחרו' בסוגיא דלקמן (בבב) דס"ד דגדי אסרה תורה ולא חלב וליכא איסור בשר

האחרו' תקרו בגדר שיעור כזית ומלניו כזה ג' דדדים, חדא תקרו האחרו' אי יסוד שיעור כזית הוי צמעשה האכילה או דילמא שיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא.

ובפשוטו הא ודאי דאיכא שיעור כזית צמעשה האכילה, וכדחזינן בפשוטו לענין שבועה, דהנשבע שלא אוכל היום אינו אסור אלא בכזית והתם הא ליכא חפלא כלל אלא אסר עצמו צמעשה אכילה [וכן משיעור אכילה צמאות לכאור' חזינן עכ"פ דל"ה שיעור בעצם החפלא ממש]^ה אלא דדנו האחרו' האס באיסורי אכילה נאמר נמי דין שיעור כזית בעצם החפלא.

רבזה נמי מלניו ב' דדדים, דר' שמואל ז"ל (פ"ג דמכות ס"ק תמה) נקט דאף אי הוי שיעור בחפלא אינו אלא דבעינן דיאכל כמות כזית מן האיסור, אך לא הוי חלות דין בעצם החפלא, ולעולם בעצם חלות האיסור בחפלא ליכא חילוק בין כזית לפחות מכזית, אך מדברי כמה אחרונים נראה דנקטי דהוי שיעור בעצם החפלא ממש, דחפלא כזית הוי איסור גמור, אך חפלא דפחות מכזית ל"ה חפלא דאיסורא גמור, וכדיתבאר

* וכן אשכחנא באכילת מוצח דאין הקטרה פחותה מכזית, והוי דין צמעשה ההקטרה ואכמ"ל.

דהתם ל"ש שיעור במעשה ההנאה, וע"כ דקצירא ליה להגרע"א דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא, ולמבואר אזיל הגרע"א לטעמיה הכא.

והנה שיטת הרמב"ן והרשב"א (נח ב ובמלחמות פ' אלו עוברין) ודעמייהו דבטעם כעיקר אינו חייב אלא אם אכל כזית מן הטעם, אך מבואר בדברייהם דאפילו לא נתערב ממש כלל, וכגון דשרה ענבים במים, כל דקיבל טעם גדול כטעם כזית [והיינו שיעור טעם הנעשה ע"י עירוב כזית ממש] חייב מדין טעם כעיקר, והרי הא פשיטא דנתערב טעם דכזית בחצי כזית ליכא חיוב, ולכאורה צ"ל דתרי דיני איכא בשיעור כזית, הא' במעשה האכילה והב' בחפלא דאיסורא וכנ"ל, וכלפי מעשה האכילה ע"כ בעינן כזית ממש ולא מהני הא דהוי טעם גדול כשל כזית, אך כלפי שיעור החפלא, סגי בנתערב טעם כזית [אלא דמהא ליכא ראייה דהוי חלות דין בעצם החפלא ממש, ויתכן דאינו אלא דין בכמות האיסור].

ונמצא דבין בשיטת ר"ת ורש"י דדדין טעם כעיקר נהפך היתר לאיסור וחייב על כזית מן התערובת, ובין בשיטת הראשונים דליכא חיוב אלא היכא דאכל כזית טעם, מוכח לכאורה דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא, מלבד מה דהוי שיעור במעשה אכילה.

והאחר' לנו להוכיח עוד (יעוין בחי' ר' שמואל ז"ל לפסחים מד א בשם הג"ר אהרן הכהן) מסוגיא דמנחות (נד ב) דאמרינן דהיכא דמעיקרא הוה ציה כזית ונלטמק וחזר ותפח דפליגי אמוראי אי יש דיחוי באיסורין או לא, והקרן אורה שם נקט דלאו מתורת דיחוי דעלמא קאתינן עלה כדין דיחוי בקדשים ודיחוי במצוות, דכיון דהשתא איכא שיעורא ל"ש דין דיחוי, אלא פליגי אי מה ע"י דתפח חוזר לשיעורו הראשון או דמה דתפח לאו כלום הוא [ולכאורה היינו משום דהוי כמיא בעלמא וכדלק'] אך הגר"א (אורח חיים תפח) נקט דהוי מדין דיחוי דעלמא, והתייבא אי הוי שיעור בחפלא שייך לכאורה לדון ציה דין דיחוי, אך אי אינו אלא שיעור

בחלב אלא על הצטרף לחודיה ולא על החלב ופרכי' מדאמר רב דחצי זית צטרף וחצי זית חלב לוקה על אכילתו ואם אימתא דגדי אסרה תורה ולא חלב אמאי לקי חצי שיעור הוא, וקשיא להנך שיטות דמכח טעם כעיקר נהפך היתר לאיסור שפיר לקי דהא בלע הצטרף טעם חלב [ויש מהאחרוי' דתירצו דלמאי דס"ד דגדי אסרה תורה ולא חלב ע"כ איכא גזיה"כ דליכא הכא טע"כ, אך יל"ע דהא לכאורה ליכא מיעוטא מקרא אלא דס"ד דליכא משמעות בקרא לאסור אלא גדי ולא חלב].

והנה בלשון הגרע"א מדוקדק לכאורה דלא קשיא ליה לשיטת ר"ת (הובא ברא"ש סל"א) דדדין טעם כעיקר אמרינן דנהפך היתר לאיסור, אלא דוקא בשיטת רש"י דמבואר בדבריו ד"אפילו אם כל הבלע האיסור הוי רק חצי זית מ"מ כיון דאוכל כזית פת שבלוע בו חצי זית יין חייב" ומשמע לכאורה דנחית הגרע"א דיש מקום לחלק דדוקא בנתערב כזית דאית ציה שיעור איסור אמרינן דהיתר נהפך לאיסור משא"כ בנתערב חצי כזית.

אולם הך חילוקא ל"ש אלא אי שיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא דאיסורא, דאי הוי שיעור במעשה האכילה ודאי ל"ש לחלק ציה, ואף אי הוי שיעור בכמות האיסור, נמי אינן מקום לחלק ציה, דכיון דבעצם איסור החפלא ליכא חילוק, אלא דאין האדם חייב אלא אם אכל כמות איסור כזית, א"כ לענין לאסור התערובת ליכא נפק"מ אי נתערב כזית או חצי כזית, ונראה לכאורה מדברי הגרע"א דנקט דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפלא ממש, דדוקא כזית הוי חפלא דאיסורא גמור, אך חצי כזית לא אסיר באיסור גמור, ואינו אסור אלא כדין ח"ש.

והגרע"א אזיל לטעמיה, דהנה האחרוי' דנו האם איכא שיעור באיסורי הנאה או לאסור בכל שהוא ויעוין במאירי (נדריים נב ב), ובתשו' הגרע"א (קמא ס"י קף ותניינא ס"י קמז) נסתפק דעלמא שיעורו בכזית, וכבר עמדו [יעוין בש"י ר' שמואל ז"ל (מכות י"א ס"ק תמצ)]

ובפשוטו קאי על דין כזית שצכל הסורה כולה, וק"ק לישנא דכזית שאמרו, אך יש לומר, דהנה לעיל (קב ה) אמר רב אבר מן החי נריך כזית מאי טעמא אכילה כתיבא זיה, ויעוין בתוס' (ו א ובמהרש"ב) דס"ד לכיון דהוי צריה לא בעי כזית, ויש לומר דצאמת תרי דיני איכא חדא צמעשה האכילה והב' בצפנא, ויש לומר דלענין דין החפנא אכן מהני הא דהוי כצריה ולא בעינן זיה כזית, אלא דמ"מ בעינן זיה כזית למעשה האכילה וכדקאמר "אכילה כתיבא זיה", ומעתה יש לומר דלא נחלקו ריו"ח ור"ל אלא בכזית דאמה"ח, דאינו אלא משום מעשה האכילה, דבזה סבר ריו"ח דכרי בהגאת גרונו ומנטרף אף מה שבין החניכיס, משא"כ בשאר איסורין, וכן דינא דאכל חזי כזית והקיא וחזר ואכלו קאי זזה דוקא [וכן מצואר מדברי רש"י (קב ג ד"ה הרי הנה) דמימרא דרב אסי קאי על אבר מן החי, ונראה דפירש דכזית שאמרו קאי אל אמה"ח וכולה סוגיא קאי אהא, ואף דהאחרו' זידדו לדקדק מלשון רש"י דפליג ע"ד תוס' (ו א) ה"ל וא"מ ואכמ"ל] אך בדברי הרמב"ן (סג) מצואר להדיא דהך דינא הוי אף בשאר איסורין ויעו"ע במהרש"א (סג) וכן נקטי האחרו' בפשיטות.

אולם יש לדון עוד, דהנה ז"ב לכאורה למשנת דשיעור כזית הוי שיעור צעטס החפנא ממס, א"כ היאך איכא חיוב באכילת ז' חלאי כזית, ונראה

צמעשה האכילה מאי שייך בזה דין דיחוי, אולם צאמת נראה דאף לד' הגר"א ליכא ראייה מהתם לשיעור כזית ואכמ"ל.

והנה בסוף פירקין (ג קב) אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן אכל חזי זית והקיא וחזר ואכל חזי זית אחר חייב מ"ט הרי נהנה גרונו בכזית, בעא רבי אלעזר מר' אסי אכל חזי זית והקיא וחזר ואכלו מהו מאי קא מיבעיא ליה אי הוי עיכול אי לא הוי עיכול ותיבעי ליה כזית אלא אי בתר גרונו אזלינן אי בתר מעיו אזלינן ותפשוט ליה מדברי אסי, רבי אסי גמריה איעקר ליה ואחא ר' אלעזר לאדכוריה והכי קאמר ליה למה לי חזי זית אחר לימא מר דדידיה דאיכא למשמע מינה תרתי שמעינן מינה דלא הוי עיכול ושמעינן מינה דהרי נהנה גרונו בכזית אישתיק ולא א"ל ולא מידי א"ל מופת הדור לא זימנין סגיאין אמרת קמיה דרבי יוחנן ואמר לך הרי נהנה גרונו בכזית, ואם איחא דהוי שיעור בצפנא היאך מתחייב על חזי כזית שאכלו ז' פעמים [ומשמע עוד מדברי הגמ' דאין מקום כלל לחלק בין חזר ואכל חזי כזית זה לבין אכל חזי כזית אחר אלא מטעמא דעיכול].

והנה לישנא דגמ' לעיל שם אמר ר"ש בן לקיש "כזית שאמרו" חוץ משל בין השיניים כו' כי פליגי בין החניכיים מר סבר הרי נהנה גרונו בכזית ומר סבר אכילה צמעינן, ויש לדקדק מהו "כזית שאמרו"

² **דהרי** אף בשעה דנתמעט לפחות מכזית היה דינו דאם יאכלנו עם חזי כזית אחר יתחייב, ומהך דינא לא נדחה מעולם, וא"כ כשתפח ונתווסף לו חזי כזית, הרי הך חזי כזית נמי אסור בשיעור דין דחזי שיעור, וא"כ כשם דאם יאכל חזי כזית קמא עם חזי כזית דעלמא יתחייב, ה"נ אם יאכלנו עם הך חזי כזית דתפח [ויש להאריך ואכ"מ].

אלא ביאור סוגיא דהתם, דהנה בגוונא דמעיקרא לא הוה זיה שיעורא דמודו כולי עלמא דאף דתפח לאו כלום הוא פירש רש"י התם דטעמא משום דהוי מיא בעלמא ולא הוי חלב, ולדרך הקצן אורה מ"ד יש דיחוי סבר הכי אף היכא דמעיקרא הוה זיה, דמ"מ מאי דתפח השתא ע"י גשמים שנבלצו בו הוי מיא בעלמא, אך לדרך הגר"א נראה דהיכא דצהוה זיה מעיקרא וננטמק וחזר ותפח מודו כולי עלמא דחשיב חלב ולא מיא בעלמא, דדיינינן ליה כחילו הדר לקדמותו, אלא דבשעה דננטמק הרי נדחה הך חלב [דנשמלק והדר] מאיסור, ובזה פליגי אי יש דיחוי ותו לא הדר חייל עליה איסור קמא [ומה דהוי חפנא דחלב השתא אינו טעם דיחול עליו איסור מתמת השתא, אלא רק אי שייך לדון בהדר עליה איסור קמא ויש להאריך בזה ואכמ"ל ויעוין עוד להלן] או דילמא אין דיחוי ואמרי' דהדר עליה איסורא קמא כדמעיקרא ואכמ"ל, ולפי"ז ליכא ראייה כלל מהתם ל"ד בגדר שיעור כזית, ולדרך זו נידון הסוגיא התם אף בגוונא דב' זיתים שננטמקו ועמדו על כזית וחזרו ותפחו ונעשו ז' זיתים, דלמ"ד יש דיחוי אין אסור מהנהך ז' זיתים אלא זית אחד, דאידך זית נדחה מאיסור ותו לא הדר חייל עליה איסור וכן מצואר בחזו"א (מנחות ע"ב 308) יעוין שם.

לילקי אי לא מצטרפין אחילה נמי לא לילקי לעולם לא מצטרפי וצבא מירוג גדולה ולוי אמר אף לוקה על בשולו וכן תני לוי במתניתין כשם שלוקה על אכילתו כן לוקה על בשולו ויעו"ש ב"רש"י, ומבואר דלרב לא חייל איסור בשר בחלב אלא על כזית, ובפשוטו אף לוי לא פליג אלא דבשר וחלב מצטרפין לשיעור כזית, אך מודה ברביעי זית בשר ורביעי זית חלב לאינו נאסר [ויעוין בחזו"א (פ"ב סק"ג וסק"ח)].

ומבואר [ועכ"פ לרב] דלא חייל איסור בשר בחלב אלא על כזית, וז"ב טעמא דמילתא, והנה בשאר איסורין לכאורה לא מצינו כן, ויעוין בראש יוסף שם.

עוד מצינו בגמ' (ק"ג ז) דהמבשל חלב בחלב אינו לוקה משום דאין איסור חל על איסור ותמהו האחרו' דילקה עכ"פ משום החלב ועוד אמאי לא הוי כולל.

ותירצו האחרו' [יעוין בתשו' החתם סופר (י"ד סי' צב) ובחידושי הגרש"ש (יבמות ס"ג א) ובקובץ הערות (ס"ג לב סק"ג) יעו"ש] דכל היכא דאין הבשר נאסר אף החלב אינו נאסר, ותמה החזו"א (ס"ב סק"ב) דהרי

דכיון דחצי שיעור אסור מן התורה [ואף לר"ל כדלהלן] נמנא דכל אכילת חצי כזית הוי מעשה איסור דחצי שיעור, וי"ל דמצטרפי ב' מעשי איסור דחצי שיעור למיהוי עבירה שלימה, ואף לר"ל דחצי שיעור מותר מן התורה הא אמרינן בירושלמי (פ"ו דתרומוס ה"א) דמודה ריש לקיש בעתיד להשלים [ולישנא דגמ' (יומא עד) חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחצי לא יצטרופי איסורא קא אכיל ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא, ומשמע דלא פליג ריש לקיש אלא משום דחסר במעשה האכילה, אך מודה דחצי שיעור איכא חלות איסור בשיעור דחצי שיעור, וא"כ כל היכא דהשלים לבסוף דהוי מעשה אכילה, ליכא פלוגתא בין ריו"ח לר"ל ואכמ"ל].

ולדרך זו א"ש אף בגוונא דלכל חצי כזית והקיאוו וחזר ואכלו, דכיון דכל מעשה הוי מעשה עבירה דחצי שיעור, מצטרפי ב' המעשים למיהוי עבירה שלימה, ויעוין עוד להלן.

ובפרק כל הבשר (ק"ג ז) חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשולן זה עם זה אמר רב לוקה על אכילתו ואינו לוקה על בשולו מה נפשך אי מצטרפין אבשול נמי

ג' ור' שמואל ז"ל (יבמות לד א ס"ק ט"ט) תמה ע"ד הגרש"ש דאף דהכי אשכחנא בירושלמי דכלא"ס (פ"ה ס"ה) לענין כלאי הכרם דכל היכא דאין הורעים נאסרין אף הכרם אינו נאסר, היינו משום דהתם האיסור על התערובת, אך בצבא בחלב כחב שם דאין האיסור על התערובת, אלא דבמצב התערובת אסור כל אחד לחודיה יעו"ש דהאריך בזה [וכן נקט בחי' הגרש"ש שם וביאר דמה"ט ל"ש בזה דין כולל דשבועה דתאנים ועבדים (נדרים י"ג) יעו"ש] וא"כ מהיכ"ט ניבועי דיחול האיסור על שניהם, ואמאי לא יחול האיסור אף על החלב לבדו. **ולכאורה** נראה לדון, דהנה בעיקר דברי רב דלא חייל איסור בשר בחלב אלא אי איכא כזית, כבר תמהו דהא מתניתין ערוכה היא במקומה (ק"ג ז) טיפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה גנותן טעם בצואת החתיכה אסור [ודנו דמודה רב דמזבנן אסור] ויעוין עוד בחידושי הגר"א דתמה בזה דשיעור החלב בכזית ומצטרף עם הבשר [ואף לרב צבא מירוג גדולה] והא בכל התורה שיעור איסור משקין ברביעית [וממילא ראוי לדון נמי דלא מצטרפי כיון דאין שיעוריהן שוין] מיהו האחרו' האריכו בהאי עניינא דבכ"ד מצינו דשיעור משקין ברביעית ובכ"ד בכזית ואכמ"ל.

ונראה [ויסוד הדבר מבואר בדברי החתם סופר שם] דהא ס"ד התם דגדי אסרה תורה ולא חלב, ונראה דאף אליבא דאמת דאף החלב אסור, מ"מ עיקר האיסור הוי על הבשר, אלא דאף החלב נטפל לבשר ונאסר עמו, ומעתה נראה דהא דבעי רב כזית היינו בצבא דוקא דאיהו עיקר האיסור, אך בחלב מודה דלא בעינן כזית, וכן הא דשיעור החלב בכזית ולא ברביעית, משום דאין איסורו בתורת חלב בפני"ע, אלא בחזרת מה דנטפל אל הבשר, ומעתה יש לומר דהך כללא דכתבו האחרו' דכל דלא נאסר הבשר לא נאסר נמי החלב, היינו דוקא היכא דהבשר הוא דלא נאסר, ומשום דאיהו עיקר האיסור וכל איסור החלב אינו אלא כחלק מן הבשר, אך היכא דנאסר הבשר ולא החלב שפיר חייל איסור על הבשר [מיהו מדברי הקה"ע נראה דנקט דגדר דהדבר דלא חייל איסור בצ"מ אלא על שניהם כאחד, ויעוין בקה"ע שם דדקדק כן מלשון הראשונים (ק"ב) אין בשר שבדגים או צמים אוסרין עד שיתערבו עם החלב ויתנו טעם זה זה כו', ויעוין

בחלב מכל האיסורין, דבכל האיסורין יסוד האיסור מחמת סבת האיסור שצחפנא, ומכאן זה חיילא חלות האיסור, אך בצשר בחלב הוי איפכא, דיסוד הדין דאיכא דין לאוסרו, וזוהי כל סבת האיסור דידיה, ומעתה יש לומר דצכה"ג כיון דתחילה צריך לדון דחייל עליה חלות האיסור, ל"ש דיחול אלא על כוית דהוי איסור גמור [משא"כ בכל האיסורין דאית בהו סבת איסור מצ"ע, אמרינן דמכא סבת איסור דחצי שיעור איכא ממילא איסורא דחצי שיעור, אך הכא דליכא כלל סבת איסור צחפנא, וכל איסורו משום דהשתא ראוי לחול עליו דין איסור לאוסרו, הא לא מני חייל אלא איסור גמור דשיעור שלם].

ויש לומר דמהאי טעמא נמי כל דאיכא חסרון דאין איסור חל על איסור לא חייל כלל, דבעלמא הרי צפשוטו איתא לסיבת האיסור בעצם הצחפנא, אלא דכיון דאחצע"א לא מני למיחל עליה איסור גמור, אך הכא דתחילה צריך לדון דחייל עליה חלות האיסור, כיון דאין איסור חל על איסור וא"א דיחול האיסור לגמרי לא חייל איסורא כלל ואף סבת איסור ליכא, כיון דהכא כל סבת האיסור היינו מה דאיכא דין דיחול עליו דין איסור.

אולם אף דנתבאר דכל הך דינא דלא חייל איסור על פחות מכזית אינו אלא בצשר בחלב, אכתי מוכח מהכא לכא' דשיעור כזית הוי שיעור בעצם הצחפנא, דאם איתא דאין השיעור אלא במעשה האכילה, ליכא טעם לכא' דלא יחול איסור על פחות מכזית [והרי אף בפחות מכזית איכא היכ"ת להתחייב ע"י צירוף ממקום אחר, וכן אי הוי דין דבעינן דיאכל שיעור כמות כזית מן האיסור, נמי אין להצריך כזית] אלא משמע מהכא כהצנת הגרע"א ודעמיה דשיעור כזית הוי שיעור בעצם הצחפנא דאיסורא ממס.

מבואר ביצמות (בב"ב) דאף דאין איסור חל על איסור מ"מ אהני לענין לקוצרו בין רשעים גמורים אלמא דעצם האיסור חייל וא"כ אמאי לא יאסר נמי החלב [אלא דבעיקר הא דקוצרים אותו בין רשעים גמורים, נחלקו האחרו' האם היינו משום דעצם האיסור חייל או דסגי לזה בסבת האיסור, ובחי' הגרש"ש (נדריס ס"י) (א) נקט דאף עצם האיסור לא חייל (וע' תוס' לעיל ריש פירקין) (ב) גבי גיד הנשה] והא דקוצרים אותו בין רשעים גמורים היינו משום דמ"מ הדבר מתועב יותר וכע"ז כ' ר' שמואל ז"ל (ביצמות לבב"ב ס"ק רעב) דהיינו משום סבת האיסור ויעוין עוד בחי' הגרש"ש (ביצמות ס"ג) אך הגרש"ש (הנדמ"ח קידושין ס"ו) כתב להוכיח מסוגיא דיצמות (בב"ב) דבמקום דאין איסור חל על איסור אף סבת האיסור לא חיילא ויעוין עוד בחי' הגרש"ש (ביצמות ס"א בטה"א) ואכ"מ].

ונראה לדון בגדר הדברים, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ב משחיטה ה"ג) וז"ל השוחט חולין בעזרה אותו בצשר טהור ואסור צהנייה כצשר בחלב וכיוצא בו עכ"ל, וצריך ביאור מה ענין איסור חולין בעזרה לאיסור צשר בחלב, ונראה דהנה יל"ע כיון דצשר בחלב אסור אף בהנאה ואכילה אמאי אפקיה רחמנא לאיסוריה בלשון צישול, ונראה דהנה איכא מ"ד (קטו ב) דיליף איסור הנאה דצשר בחלב צק"ו מערלה משום דצשר בחלב נעבדה בו עזירה, ונראה לדון דלכו"ע יסוד איסורא דצשר בחלב הוי משום דנעבדה בו עזירה [וכעין איסורא דכל שחעבתי [ך] וס"ל להרמב"ם דזהו נמי יסוד איסורא דחולין שנשחטו בעזרה].

ומעתה יש לבאר הא דלא חייל איסור צשר בחלב אלא היכא דאיכא כזית, וכן היכא דאיכא חסרון דאין איסור חל על איסור, אף דבעלמא חייל לאיסורא בעלמא הכא לא חייל כלל, דלמשנ"ת חלוק ביסודו צשר

עוד בדברי הגרש"ש ששערי ישר (ט"ג פ"ב) דנקטו נמי בפשיטות דצצשר בחלב אין האחד נאסר בלא הצירוף וכ' וז"ל בצמר ופשתים אם האמר הותר ולא חל עליו דין כלאיגסם הפשתן אינו נאסר, וכמו דמוכח דין זה מבשר בחלב דבעינן שיחול האיסור על שני המינים יחד, והיכא שהצשר אינו נאסר מחמת דין אין איסור חל על איסור וכיוצא"ז אז גס החלב אינו נאסר עכ"ל].

ובעיקר הדין שיעור איסור ביסול הוא כזית ז"ב
 והא אין זה איסור אכילה, וכבר עמדו בזה,
 ואף באיסור אכילה דבשר בחלב ז"ב אמאי בעינן כזית
 והא לא כתיב ביה לשון אכילה ומה"ט חייב אף שלא
 כדרך אכילה ואמאי בעינן שיעור אכילה ויעוין
 באחרו' מש"כ בזה, אך אי נימא שיעור כזית הוא
 שיעור בחפלא לאוכל, ניחא דכל איסורין האמורין
 בחפלא לאוכל שיעורן כזית, ואף באיסורין דאינן
 איסורי אכילה, כיון דמ"מ נאמרו בחפלא לאוכל.

והנה יעוין בתוס' בסוטה (כ"ג) דתמהו אמאי כלאי
 הכרס מטמאין טומאת אוכלין נימא דכתותי
 מיכתת שיעורייהו, ויעוין בערוך לגר ציצמות (ק"ג)
 דעמד בדברייהם אמאי לא הקשו אף לענין חיוב מלקות
 דכלאי הכרס דהיאך משכח"ל כיון דכתותי מיכתת
 שיעוריה.

ור' שמואל ז"ל (מכות י"ז ס"ק תמה) הביא דברי הערוך
 לגר ודחה דל"ש דין כתותי מיכתת שיעוריה אלא
 לענין שיעור כבינה לטומאה, דהוי שיעור חשיבות
 בעצם החפלא, אך בשיעור כזית דאיסורי אכילה אפי'
 אי נימא דהוי שיעור בחפלא מ"מ ל"ה שיעור בעצם
 החפלא ממש כשיעורי טומאה, אלא הוי שיעור בכמות
 האיסור, דבעינן דיאכל כמות כזית, וזהו ל"ש חסרון
 דכתותי מיכתת שיעוריה יעו"ש.

אולם נראה להוכיח דגדר שיעור איסורי אכילה
 כגדר שיעורי טומאה, דהא בנדה (מ"ג) ילפי'
 מקרא ד"האוכל נבלתה יבסם בגדיו" ליתן שיעור
 לנוגע ולנושא כאוכל, הרי דילפי' שיעור כזית
 לטומאת נבילה משיעור כזית דאכילה, ומשמע
 לכאורה דחד גידרא נינהו [ויל"ד].

ובמעילה (טו) אמר רב יהודה אמר רב אכילת
 שרצים לוקה עליו כזית מאי טעמא
 אכילה כתיב בזה והתני רבי יוסי בר ר' חנינא קמיה
 דרבי יוחנן והזדלתם בין הבהמה הטהורה לטומאה
 ובין העוף הטמא לטהור ולא תשקצו את נפשותיכם
 בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הזדלת

לכם לטמא פתח הכתוב באכילה וסיים בטומאה מה
 טומאה כבעדשה אף אכילה כבעדשה וקלסיה ר' יוחנן
 וקשיא לדרב לא קשיא כאן במיתתן כאן בחייהו, הרי
 חזינן דבשרצים טמאין במיתתן שיעור טומאתן
 כבעדשה אף שיעור איסור אכילתן כבעדשה, ומשמע
 דגדר שיעור איסורי אכילה דמי לגדר שיעור איסור
 טומאה, דאם איתא דשיעור טומאה הוי בעצם החפלא
 ושיעור איסור אכילה הוי במעשה האכילה או בכמות
 האכילה, מהיכ"ת דשרצים דנשתנה שיעור טומאתן
 ישתנה שיעור אכילתן, ונהי דררשי' הכי מקרא, אך
 מ"מ שמעינן דגדר שיעורא דאיסור אכילה הוי כגדר
 שיעורא דאיסור טומאה.

והנה לענין טומאה דרביעית הבאה משני מתים
 דפלגי רבנן ור"ע (פ"ג דאהלות מ"ה) אי מטטרפי
 איכא בתוספתא דאהלות (פ"ג מ"ה) מ"ד דמחלק בין
 רביעית שפירשה משני מתים דאינה מטמאה לבין
 רביעית שפירשה משני רביעיות שפירשו משני מתים
 ויעוין עוד בתוס' ביומא (פ"ה) ולכאורה ביאר
 הדברים, דשיעור רביעית הוי שיעור בעצם החפלא,
 והיכא דפירשה רביעית דם וכבר חייל עלה טומאה,
 אף חזי רביעית שנחלקה הימנה מטטרפת עם חזי
 רביעית אחרית, משא"כ היכא דמעיקרא ליכא
 רביעית לא חיילא טומאה כלל והוא דלא חיילא טומאת
 דם קודם שפירש בפשוטו היינו משום דאכתי ל"ל שם
 דם וכדאשכחנא לענין איסור אכילת דם דעת הרבה
 ראשונים דדם האיברים שלא פירש שרי ומבואר
 במרדכי (סי' תשל"ב) "טעמא דכל זמן שהוא נבלע באבר לא
 מיקרי דם" ולשון החינוך (מ' קמ"ח) שאותו דם כבשר
 נחשב לנו כל זמן שלא פירש מן הבשר עכ"ל וע' מעילה
 (ז"י) ובתוס' שם ובט"י (סי' צ' סק"ה).

ובפרק העור והרוטב (קכ"ה) איתא דמפרכס אף
 דמטמאה טומאת אוכלין מ"מ רכיכה הכשר
 ופרכי' דהא סופו לטמא טומאה חמורה ומשני חזקיה
 הואיל ויכול לגררה ולהעמידה על פחות מכזית,
 ותמהו התוס' שם דהא בכריתות (כ"ה) מבואר דאף

הדבר, אלא ס"ל דמ"מ מנינן לזרף ב' נגיעות דחזי שיעור טומאה, וע"ד מה דנתבאר בהא דמזטרפי ב' חזאי כזית דאכילת איסור אף דהתם נמי הוי שיעור בעלמא דהפלא, ומשום דכל מעשה אסור בשיעור דין דחזאי שיעור.

וכיון דנתבאר ממשמעות הגמ' בנדה (מגג) ובמעילה (טו) דשיעורי אכילה יסודן כשיעורי טומאה, משמע דאף שיעורי אכילה הוו שיעור בעלמא דהפלא ממש דומיא דטומאה [והא דעמדו האחרו' בדברי תוס' בסוטה, ללא העמידו קושייתם אלא על דין טומאת אוכלין דכלאי הכרס ולא באיסור אכילה, יש לדון דלענין איסור אכילה אי נימא דכתותי מיכתת שיעוריה פקע מינייהו דין שריפה, דיתכן דליכא דין שריפה בחזאי שיעור, ואף את"ל דליכא דין שריפה בחזאי שיעור, יתכן דהיינו דוקא היכא דחזי לאיזטרופי, אך אי אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה הרי לא חזי אף לאיזטרופי, דהרי לית ביה אף מקצת שיעור, ונמצא דאי נדון ביה דין כתותי מיכתת שיעוריה פקע דין שריפה ולהכי ל"ש לדון בזה דין כתותי מיכתת].

ומכל הנ"ל נראה דשיעור כזית הוי שיעור בעלמא דהפלא ממש, ואין הגדר רק דבעינן דיאכל כמות כזית, אלא דעלמא דין האיסור השלם אינו אלא בחפלא דכזית, ועל חזאי כזית לא חיייל אלא איסורא דחזאי שיעור.

ולדרך זו דשיעור כזית הוי שיעור בעלמא דהפלא ממש, מצוואר הא דנראה מדברי הגרע"א, די"ל דלא אמרינן בטעם כעיקר דנהפך היתר לאיסור אלא היכא דליכא כזית איסור, אלא דתמה הגרע"א מדברי רש"י בפסחים (מד ב) דמצוואר דאף בחזאי כזית יין שנתערב בפת אמרי' דנהפך היתר לאיסור.

ונראה ליישב, דהנה מנינו דין דהיתר מזטרף לאיסור גבי איסור נזיר וגבי חמץ בפסח, ונ"ב גדר הדברים ובמה נשתנו איסורין אלו מכל

בפחות מכזית נבילה אמרי' דסופו לטמא טומאה חמורה הואיל וחזי לאיזטרופי יעו"ש.

ונראה לדון בישוב קושית התוס' ע"ד הנ"ל, דהיכא דמעיקרא היה כזית וחייילא עליה טומאת נבילות, שוב מזטרף אף חזאי כזית עם חזאי כזית אחר, אך היכא דבשעת מיתה לא היה כזית בשר, מעיקרא לא חייילא טומאת נבילות כלל.

וביאור הדברים, דשיעור כזית לטומאה הוי שיעור בעלמא דהפלא, והיכא דמתחילה ליכא כזית לא חיייל כלל דין טומאה, אלא דהיכא דמעיקרא היה כזית וכבר חיייל הדין, אף דנתמעט לפחות מכזית, אכתי אית ביה טומאה בשיעור דחזאי שיעור, וחזי לאיזטרופי עם חזאי כזית אחר [ומעיי"ז אשכחנא בזבחים (בב) לפירוש רש"י ס] והוא ע"ד דמזינו גבי בשר בחלב, דמתחילה לא חיייל איסורא דבשר בחלב אלא אי איכא בחפלא שיעור כזית, אך צבא מיוורה גדולה, דכבר חיייל עליה איסור בשר בחלב, תו לא פקע ואכתי אסור בשיעור דין דחזאי שיעור וחזי לאיזטרופי עם חזאי כזית אחר, ויעוין עוד במנחות (עב ב) דאף אי פירוין פחותין מכזית לא חשיבי לחם ואין אדם יולא בהן ידי חובת מנה בפסקא [ומשמע דהוי דאורייתא] מ"מ צבא מלחם גדול שפיר חשיב לחם אף דהשתא ליכא כזית ואכמ"ל.

ועיקר הדבר דשיעורי טומאה הוו שיעור בעלמא דהפלא ממש, ואין זה רק שיעור בכמות, דבעינן נגיעה בכמות טומאה דכזית ורביעית, יש להוכיח עוד דהא דפרק העור והרוטב (קכד ב ובדפ"ג דהכות) פליגי תנאי אי יש נוגע וחוזר ונוגע, ולשון רש"י (שם ד"ה תחנן בקיסס) דמייירי ברחוקין זה מזה, ודקדקו האחרו' דהיכא דנגעי אהדדי מודו כולי עלמא דיט נוגע וחוזר ונוגע, והוכיחו מהכא דיסוד דינא דאין נוגע וחוזר ונוגע אינו משום דל"ש לזרף ב' נגיעות אלא דהוי חסרון בעלמא דהפלא לטומאה, ולהכי כל היכא דנגעי אהדדי סגי בזה והאריכו בזה, ונראה דאף מ"ד דיט נוגע וחוזר ונוגע לא פליגי בעיקר

ואמרין דנהפך היתר לאיסור ונעשה כולו כיון מדין טעם כעיקר היינו באיסור נזיר דוקא, דהוי איסור גזרא וזוה ליכא כלל שיעור בעצם החפלא, משא"כ בעלמא דהוי שיעור בעצם החפלא י"ל דאינו אלא בכזית דוקא.

אולם יש לעיין לכאורה, דכיון דחזינן דאף לענין יין לנזיר הוי איסור גזרא בעלמא שייך דין טעם כעיקר, ואמרין דנהפך היתר לאיסור ודיינינן לפת כיון, אלמא דדין טעם כעיקר מהני למחשב למציאות הדבר כטעם שנבלע בו, וכן מצינו דין טעם כעיקר גבי מזה, וא"כ אף בטעם כעיקר דאיסורי חפלא, נהי דבחצי כזית ליכא חלות איסור שלם, אף מ"מ כיון דמחמת דין טעם כעיקר חשיב כמציאות חלב, ייאסר מחמת דחשיב חלב.

אולם כבר נחבאר לעיל (בהערה) בסוגיא דמנחות, דלענין איסורין לא סגי הא דהוי מציאות חלב, ולהכי זוה ע"כ צעינן לדון דין טעם כעיקר על עצם דין האיסור, ולהכי כל דליכא כזית בחפלא דליכא חלות איסור גמור, ל"ש דייאסר הכל באיסור גמור מכח דין טעם כעיקר.

איסורין שבתורה, והנה גצי איסור נזיר יש לבאר בפשיטות, דהרי בפשוטו נזיר הוי איסור גזרא [ויעוין בתשו' אבנימילואים (סי' עג)] וא"כ זוה פשיטא דשיעור כזית אינו אלא במעשה האכילה ואינו שיעור בעצם החפלא, וכמו כן איסור חמץ בפסח יש לומר דחשיב איסור גזרא [דיסוד איסור חמץ היינו משום דלרריך לקבוע המנה כלחם לימי הפסח, ויסוד איסור אכילת חמץ היינו משום דבאכילת החמץ קובעו ללחם צימי הפסח וכנודע ואכמ"ל] וזוה שיעור כזית אינו אלא במעשה האכילה ולא בעצם החפלא, וזוה אמרי' דהיתר מנטרף לאיסור, וכן באיסור הקטרת שאור דהיתר מנטרף לאיסור משום דבאיסורי מוזבח י"ל דליכא דין שיעור בחפלא ודין שיעור כזית אינו אלא במעשה ההקטרה [וזוה מתיישב משה"ק ר' שמואל ז"ל (פסחים עט) דמשיטת רש"י דהיתר מנטרף לאיסור אף באינן מעורבין מוכח דשיעור כזית אינו אלא במעשה האכילה ול"ה שיעור בחפלא, אף להנ"ל היינו כנזיר וחמץ דוקא דהווי איסורי גזרא].

ומעתה מיושבת היטב קושיית הגרע"א, דכל דברי רש"י דאף בחצי כזית יין שנתערב בפת

בשיטת הרמב"ם בדין טעם כעיקר

בדברי רבינו חיים הלוי ובשיטת רבינו חיים הכהן

כוותיה וכזר כתצנו ראיות לדבריו עכ"ל, והיינו דעכ"פ אסור מדאורייתא כדין חזי שיעור אסור מן התורה.

והנה צמ"כ הרמב"ם דאף היכא דליכא בתערובת כזית בכדי אכילת פרס אלא דלכל פחות מפרס דלא אכל כזית מכין אותו מכת מרדות, נחלקו האחרונים האם עכ"פ איסורא דאורייתא איכא כדין אוכל חזי שיעור דק"ל דחזי שיעור אסור מן התורה, או דקצירא ליה להרמב"ם דלכידה דה"ש (פ"ב מטבול יום מ"ג) דליכא איסור חזי שיעור דאורייתא אלא היכא דהוי בעיניה אך לא בתערובת, אולם גם להנך אחרונים דנקטו דעת הרמב"ם דק"ל דליכא איסור חזי שיעור מדאורייתא בתערובת, מ"מ אכתי לא סגי בזה לבאר סיפא דדברי הרמב"ם היכא דליכא בתערובת כזית בכדי אכילת פרס, דהרי משמע מדברי הרמב"ם דאף היכא דלכל בחפזון ואכל כזית בכדי אכילת פרס נמי אינו אסור אלא מדברי סופרים, כל דליכא בתערובת כזית בשלש ביצים, וכן מצוהר בחזון"א (סי' כד סק"י) דעת הרמב"ם יעו"ש [ויעוין עוד במהלכ"ה (סי' פה) דנקט דעת הרמב"ם דחזי שיעור בתערובת אסור מדאורייתא] ויעוין במנחת ברוך (סי' נג עקף א ד"ה והנה להרמב"ם יעו"ש ע"ש בס"י 33).

ובביאור שיטת הרמב"ם מצינו צ' דרכים, דהנה תחילה יש לדון בעיקר ביאור דברי הרמב"ם דכל דליכא כזית בכדי אכילת פרס אינו אסור אלא מדברי סופרים, האם בעינין כזית דוקא או דסגי דיחס התערובת הוי ככזית לפרס, וכגון היכא דנתערב חזי כזית בחזי פרס האם אסור מדאורייתא [ואם

כתב הרמב"ם (פט"ו ממאכלות אסורות ה"א) וז"ל דזר אסור שנתערב בדבר מותר מין בשאינו מינו בנותן טעם, ומין במינו שאי אפשר לעמוד על טעמו יבטל ברוב (ה"ב) כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח הכל, טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהן טעם חלב הרי אלו מותרין, ואם נמצא בהם טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מן התורה, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים (ה"ג) כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים, אכל פחות משלש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם, וכן אם לא היה בתערובת כזית בכל שלש ביצים אף על פי שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות עכ"ל, ומצוהר בדברי הרמב"ם דהיכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס אינו אסור אלא מדברי סופרים, וליכא בזה משום חזי שיעור אסור מן התורה.

וכן מצוהר בדברי הרמב"ם בהל' נזירות (פ"ה ה"ד – ז') וז"ל דזר המותר אינו מטורף לדבר האסור בנזיר כו' אכל מן התערובת אינו לוקה, עד שיהיה מדבר האסור בתערובת כזית בכדי שלש ביצים ואכל כשלש ביצים, כשאר האיסורין השוים בכל אדם כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות כו' היה בו טעם יין ואין שם רביעית בכדי אכילת פרס הרי זה אסור מדברי סופרים כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות ומכין אותו אם אכל מכת מרדות עכ"ל, אך בהשגות הראצ"ד שם השיג וז"ל אמר אברהם בעל ההלכות לא אמר כן אלא אסור מן התורה אבל אין לוקין עליו ומסתברא

השלימו לכוזת ממקום אחר חייב] או דילמא לעולם אינו אסור מדאורייתא אלא אם נתערב כזית בפרס, אך פחות מכזית שנתערב ברוב אינו אסור מדאורייתא

והנה במנחת כהן (ח"א פ"ד) זיאר דדברי הרמב"ם דפחות מכזית ככדי אכילת פרס כיון דהאיסור כ"כ מועט וההיתר מרובה ונמחה בתוכו לא חשיב ממש האיסור קיים והרי כל התערובת נידונית כטעם איסור בלבד ולהכי פקע הימנו איסור דאורייתא [דס"ל להרמב"ם דטעם כעיקר דרבנן וכמ"ש הרמב"ן] וכן משמע לכאורה מדקרינן ליה "טעמו ולא ממשו" דמשמע דיסוד הדין משום דכה"ג חשיב דבטל ממשו והוי כטעמא בעלמא. ולדרך זו מבואר דתלי רק ביחס התערובת, ואם נתערב חצי כזית בחצי פרס יהא הדין דחשיב כממשו ואסור כדין חצי שיעור, ואם השלימו עם חצי כזית בעין חייב.

אולם בחידושי רבינו חיים הלוי (פט"ו ממאכלות אסורות) זיאר שיטת הרמב"ם באופן אחר, וע"פ מה דהאריך לבאר שם דיסוד דין טעם כעיקר אינו הפקעת דין ביטול אלא חלות איסור מחודש דטעם כעיקר, וכדילפי' ליה מקראי, ול"ה גילוי מילתא בעלמא דליכא דין ביטול אלא חלות איסור מחודש דטעם כעיקר, ולא נאמר הך איסורא אלא באכילה וכדכתיב ביה "לא יאכל" [אלא דממילא נכלל בזה גם דלא בטל יעו"ש] ויעוין עוד בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"י ממשעה הקרבנות) דהאריך בחקירה זו.

ועפ"ז זיאר הגר"ח דדברי הרמב"ם דאזיל דטעם כעיקר דאורייתא, אלא דכל היכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס, כיון דליכא שיעור אכילה לא

נאמר בזה עיקר דין טעם כעיקר, ולהכי ליכא בזה אפילו משום חצי שיעור אסור מן התורה יעו"ש⁷.

והנה לפ"ז ודאי דאף היכא דנתערב חצי כזית בחצי פרס נמי ליכא איסורא דחצי שיעור אסור מן התורה, וכן אם השלימו אינו לוקה, דכיון דיסוד הדין דבעינן כזית בכדי אכילת פרס היינו משום דליכא דין טעם כעיקר אלא במקום דאיכא שיעור אכילה, כל דליכא כזית ליכא דין טעם כעיקר, והרי האיסור בטל.

אך לכאורה הדברים נריכים זיאר ופירושו, דהרי אף היכא דנתערב כזית בכדי אכילת פרס, הרי אין כאן אלא ז' חלאי כזית בצ' חלאי פרס, ואם נחלק התערובת ליכא בכל מחצה אלא חצי כזית, וא"כ מאי מהני לן הא דשוכנים בקדירה אחת הנך ז' חלאי פרס זה לזה, ומהו גדר הצירוף בזה.

והנה כעין זה מצינו בשיטת רבינו חיים הכהן (הובא ברא"ש סי' לא) דסבירא ליה כשיטת רבינו תם דע"י טעם כעיקר נהפך ההיתר לאיסור וסגי באכילת כזית מן התערובת לחיוב מלקות, אך דוקא היכא דנתערב כזית בכדי אכילת פרס, אך בנתערב פחות מכזית בכדי אכילת פרס לא אמרינן דנהפך ההיתר לאיסור.

ולכאורה היה מקום לבאר בשיטת רבינו חיים כהן ע"ד דברי המנחת כהן, דהוי שיעור ביטול דפחות מכזית בפרס בטל בשיעורו והוי כאבד מן העולם בעולם מיעוטו.

אולם יש לעיין דהנה כבר תמהו האחרו' מהא דמבואר בפסחים (מד ט) דכותח הבצלי אף דאית ביה כזית בכדי אכילת פרס פטור משום דאי בעינייה דקשריף ליה בטלה דעתו אלל כל אדם ואי מישטר קא שטר ליה לית ביה כזית בכדי אכילת פרס,

⁷ **ויעוין** בשמ"ו החתם סופר (או"ח סי' קט) דזיאר בשיטת הרמב"ם וז"ל נהי באכילה לא נאסר דחצי שיעור אינו אסור אלא משום דחוי לאיטרופי והאי דמערוב ביותר מכדי אכילת פרס א"א לבוא לידי שיעור לעולם בהאי תערובת, אף על גב דמ"מ חוי לאיטרופי עם פחות מכזית חמץ בעין מ"מ כיון דבהאי תערובת לא שייך צירוף לעולם משה"ה הטעם אינו כעיקר לענין איסור אכילה עכ"ל, אך יעו"ש דזיאר דמה"ט עורב בצל יראה [וכשיטת הרמ"ך (פ"ד מהמץ ומנה ה"ה והובא גם ב"מ ס"א)] דהרי כזית לפנינו, ומבאר דנקט דבאמת לא בטיל כלל, אלא דבכה"ג לא אמרינן דחוי לאיטרופי ולשונו "הטעם אינו כעיקר לענין אכילה" ל"ד, וגדר הדברים צ"ב.

אולם אחתי ז"צ זשיטת הרמז"ס לדרך הגר"ח, דלא תלי ביחס התערובת, אלא האם איכא כזית או לא, ומשום דלא נאמר דין טעם כעיקר אלא באכילה ובפחות מכזית בשלש זינים ליכא שיעור אכילה, והדברים צריכים ביאור טובא לכאורה, דהא אף היכא דנתערב כזית ליכא כזית במקום אחד ממש, ובכל מחלה מן התערובת ליכא אלא חזי כזית, ואמאי מנטרף הך מחלה כזית השוכן בצדו טפי מחזי כזית אחר שחוץ לקדירה וכנ"ל.

ונראה לדון לזכר ע"פ עיקר דברי הגר"ח [ויל"ע בלשון הגר"ח אי כוונתו לזה] דדין טעם כעיקר לא הוי גילוי מילתא בעלמא דכל דניכר בטעמו לא צטיל, אלא הוי חלות איסור מחדש מגזירת הכתוב דטעם כעיקר, והאחרו' דנו לשיטת ר"ת ורש"י דנהפך היתר לאיסור דיהא זזה חסרון דאין איסור חל על איסור, הרי דנקטו דהוי חלות איסור ממש, ואף לדעת הרמז"ס דליכא נהפך, מ"מ לדברי הגר"ח הוי חלות דין מחדש של איסור טעם כעיקר.

ומעתה יש לזכר, דהנה לקמן (בדק) חזי זית בשר וחזי זית חלב שבשנן זה עם זה אמר רב לוקה על אכילתו ואינו לוקה על צשולו מה נפשך אי מנטרפין אצטול נמי לילקי לאי לא מנטרפין אלא כילה נמי לא לילקי לעולם לא מנטרפי ובצא מורה גדולה ולוי אמר אף לוקה על צשולו, ופירש רש"י שם וז"ל לעולם לא מנטרפי לעשות איסור אלא"כ היה צו בתחלה כשיעור וכי אמר רב לוקה על אכילתו שבא מורה גדולה ולדדין אמר רב למילתיה אכל חזי זית בשר וחזי זית חלב הבא מורה גדולה שנתבשל בה שיעור מזה ומזה ונאסרו לוקה על אכילתו שאכל שיעור שלם איסור של שם אחד ואין לוקה על צשולו דאם בשל כחזי זית בשר וכחזי זית חלב זה עם זה לפי שאין מנטרפין מכלל היתרן לקרות איסור עד שיהא בכל אחד ליעשות איסור לעצמו עכ"ל, ומבואר דלא חייל איסור בשר בחלב אלא על שיעור כזית, ולכאורה ליכא טעם דיהא הך דינא בצשר בחלב טפי משאר איסורין, ויש לומר

והרי התם בעצם התערובת איכא כזית בכדי אכילת פרס ואמאי לא אמרין דנהפך היתר לאיסור, ויעוין בתזו"א (סי' כד סק"ה) דמירץ כיוון דאין דרך אכילתו בעיניה חשיב כזית זיה כזית בכדי אכילת פרס, ולכאורה אי הוי שיעור ציטול מה צכך דאין דרך אכילתו בעיניה.

מיהו זזה יש ליישב, דהנה בעיקר דברי המנחת כהן דיסוד דינא דפחות מכזית בכדי אכילת פרס היינו משום דחשיב דצטול ממשו בעולם מיעוטו, ז"צ גדר הדברים דמהיכ"ת דיהא זה שיעור הביטול, ויעוין בקה"י (פסחים סי' לח) דתמה עוד דהרי בדברי הרמז"ס צהל' נזירות מבואר דזיין השיעור הוי רביעית בשלש זינים, והרי רביעית הוי זינה ומחלה דהיינו ד' זיתים ומחלה (להרמז"ס) הרי חזינן דאין השיעור א' מט' דוקא ומאי שנא באוכלין דצטלין בכזית ביותר משלש זינים ואילו משקין צטלין ברביעית ביותר משלש זינים יעו"ש.

ונראה לזכר גדר הדברים, דגדר הביטול הוא צמה דל"ש עוד אכילה כדרך דבצר המעורב, דכל היכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס, כיון דאכתי אפשר לאכול הדבר המעורב באכילה כדרך אכילה ע"י אכילת כל התערובת לא צטיל, אף בפחות מזה כיון דל"ש לאכול הדבר המעורב, דפחות מכזית לאו אכילה היא, הרי הוא נידון כאבד מן העולם, כיון דא"א עוד לאוכלו, ומה"ט צמסקין דשיעור שתי ברביעית, כל דליכא רביעית בכדי אכילת פרס ע"י ז"ל"ש זיה שתי חשיב כאבד מן העולם [ובצרה פתו זיין מבואר להדיא ברמז"ס (פ"ה המזירות ה"ה) דשיעורו בכדי אכילת פרס ולא צעי' בכדי שתיית רביעית ואכמ"ל].

ומעתה נחא נמי הכא, דכיון דבכותה ל"ש אכילה אף דאית זיה כזית בצרס, הרי הוא אבד צמיעוטו, והכא עדיף טפי דהתם משכח"ל אכילה באכל צכה יפה אלא דלאו אורחיה הוא, והכא ל"ש זיה כלל אכילה דחשיב שלא כדרך אכילה [לשיטת רש"י והרא"ה נחלקו זזה ויעוין בתוס' (מ"ד ל"ג)].

לאיסור וכו' בטור שכ' ר"ת וז"ל ר"ח עכ"ל, ומבואר
 דלשיטת רבינו חיים הכהן היכא דליכא כזית צדכי
 אכילת פרס איכא דינא דחזי שיעור אסור מן התורה,
 וכן נהפכה כל התערובת לאיסור חזי שיעור, והנה
 מדברי הגר"א מוכח לכאורה נמי דשיעור כזית הוי
 שיעור בעצם החפצא דאיסורא, דאם איתא דאינו אלא
 שיעור במעשה האכילה [או אף בכמות האכילה] אף
 בעצם החפצא ליכא חילוק בין כזית לפחות כזית, ל"ש
 כלל לדון דנהפך ההיתר לאיסור חזי שיעור, דהרי
 בעצם האיסור ליכא חילוק כלל, וכיון דנהפכה
 התערובת לאיסור ואכל כמות כזית מן התערובת הרי
 אכל כזית איסור גמור, וע"כ דשיעור כזית הוי בעצם
 האיסור ממש, והיכא דאיכא חזי כזית הרי הוא אינו
 אסור אלא דשיעור דין דחזי שיעור, וממילא אף
 תערובתו כמותו [והדברים מתאימים עם דברי
 הגר"א (או"ח סי' תפד) דנקט דדין דיחוי באיסורין דסוגיא
 דמנחות (ג ד) הוי מדין דיחוי בעלמא, דלפ"ז מוכח
 בפשוטו דשיעור כזית הוי בעצם החפצא].

מיהו אכתי דברי הגר"א ריכיים ציאר טובא
 לכאורה, דאף אי נימא דשיעור כזית הוי
 שיעור בעצם החפצא דאיסורא ממש, ובחפצא דחזי
 כזית חקר דשיעור האיסור, אף מ"מ הרי דין הך מחלפה
 כזית דאם יאכלנו ויאכל חזי כזית אחר בתוך כדי אכילת
 פרס הרי הן מנטרפין, וכיון דגם בחזי כזית אמרינן
 דנהפכה כל התערובת להיות כמותו, אמאי לא יתחייב
 היכא דאכל כזית מן התערובת, ומאי שנא אם זירף

דכן הדין בכל האיסורין דלא חייל האיסור אלא על
 כזית^ה.

ומעתה יש לומר, דכיון דצדין טעם כעיקר ריך
 לחול חלות איסור מחדש, כל היכא דליכא
 כזית בתערובת, לא חייל איסור, ובעינן דיהא כזית
 מחובר במקום אחד, וכבשר בחלב דודאי אם בישל
 בשעה אחת ז' חלאי זית בשר עם ז' חלאי זית בחלב זב'
 קדירות לא מנטרפי, דבעינן דיהיו גוף אחד, וה"נ
 בעינן דיהיו גוף אחד, ואף היכא דליכא כזית
 בקדירה, אף כל דהוא מפורז ביותר מג' ביצים דהוא
 שיעור אכילת פרס, חשיב דתו ליכא זירוף בין חלקי
 הכזית, והוא ע"ד משנ"ת דדברי המנחת כהן, אלא
 דהשתא אין צריך לומר דכהאי גוונא חשיב כצדד ממשו
 מן העולם לגמרי, אלא דכיון דלא חזי לאכילה,
 כאורחיה פקע מן החפצא חשיבות שיעורא דכזית,
 ולהכי לא חייל עליה חלות איסור דטעם כעיקר.

וביאור הדברים הוא עפ"מ שנ"ת לעיל באורך
 דשיעור כזית הוי שיעור בעצם החפצא
 דאיסורא ממש, ויעוין בכתבי רבינו חיים הלוי
 במכתבים שצ"ה"ס במכתב להג"ר אליהו ברוך
 [קמאי] דנקט דשיעור כזית הוי שיעור בחפצא והוכיח
 כן מסוגיא דמנחות (ג ד) ויעוין שם בכל דבריו, ונתבאר
 שם דאין הגדר רק דבעינן דיאכל כמות דכזית אלא הוי
 שיעור בעצם החפצא ממש יעו"ש באורך.

והנה יעוין דציאר הגר"א (סי' נה סק"ה) שכתב וז"ל
 הראב"ד וטור כ' דאפילו אין כבא"פ מ"מ הוי
 כמו חזי שיעור שאסור מן התורה וכן כולו נהפך

^ה **ולקמן** בפרק העור והרוטב (קכ"ג ב) איתא דבמפרסם לא חשיב סופו לטמא טומאה חמורה משום דיכול לגוררה ולהעמידה על פחות
 מכזית, ותמהו תוס' שם דהא בכריתות (ב"ב) איתא דאף פחות מכזית חשיב סופו לטמא טומאה חמורה כיון דחזי לאינטרופי
 ויעו"ש ובתוס' הרא"ש וברמב"ן, ונת' לדון במקו"א דכל דברי הגמ' בכריתות היינו היכא דמעיקרא בשעת מיתה היה זה כזית וחייב
 עליה טומאת נבילות, וזוה אף דנתמעטה אכתי חזי לאינטרופי ולהכי חשיב סופו לטמא טומאה חמורה, משא"כ היכא דמעיקרא בשעת
 מיתה ליכא כזית לא חיילא טומאת נבילות, ויעוין בר"ש (פ"ג דהכלות מ"ג) ובתוס' ציומא (ב"ב) ויעוין עוד במנחות (נה ב) האי חביא דאית
 בה פירורין כזית מצרכינן עליה המוציא להם מן הארץ אי לית בה פירורין כזית מצרכינן עליה בורא מיני מזונות כו' והתניא ליקט מכולן
 כזית ואכלו אם חמץ הוא ענוש כרת אם מזה הוא אדם יואל בהן ידי חובתו בפסח כו' הכא צמאי עסקינן צבא מלחם גדול ואכמ"ל ויעוין
 עוד בצמחים (ב"ב) וברש"י ותוס' שם.

להך חזי כזית חזי זית ממקום אחר, או חזי זית מתערובת זו שנעשה כמותו מדינה דנהפך.

וכע"ז יש לתמוה בכ"ד, דהנה האחרו' דנו להוכיח מסוגיא דמנחות (נד ז) דשיעור כזית הוא בעצם החפלא, דאיתא התם דלמ"ד יש דיחוי באיסורין כזית שננטמק לפחות מכזית וחזר ותפח אין חייבין עליו משום דיחוי, וע"כ דהוי שיעור בעצם החפלא ולהכי שייך כזה דין דיחוי, ומשום דבשעה שננטמק לא היה בו שיעור ולא היה בו דין חיוב, ולכאורה התם נמי יש לתמוה כנ"ל, דהא מ"מ היה דינו דמטטרף עם חזי כזית אחר, ומאיסורא דחזי שיעור לא נדחה מעולם, וא"כ כשחזר ותפח אכתי בכל חזי כזית הימנו איכא איסורא דחזי שיעור, ואמאי לא יטטרפו הנך ב' האלים לחיוב [ויעוין לעיל משנ"ט לדון בגדר דין דיחוי דהתם באופ"א, דאף דהוי מדין דיחוי דעלמא, מ"מ אין הגדר דכשנעשה פחות מכזית נדחה מדין חיוב, אלא דהרי חזינן דהיכא דתפח יותר משיעורו הראשון פטור לכולי עלמא ופירש רש"י התם משום דהך תוספת מיא בעלמא היא ולא חלב, והא דבננטמק וחזר ותפח חייב לחד מ"ד, היינו משום דדיינינן כאילו החלב הראשון הדר לקדמותו, וזה שייך לדון דין דיחוי, דנהי דדיינינן כאילו הדר החלב הראשון, מ"מ הך חלב נדחה מאיסור בשעה שננטמק, ולפ"ז פלוגתא דהתם הוי אף צב' כזיתים שננטמקו לכזית וחזרו ותפחו לב' כזיתים ואכל כזית מן התערובת, משא"כ לדרך האחרו' צכה"ג כיון דאף כשננטמק היה בו שיעור כזית, מעולם לא נדחה].

וצוד יש לתמוה כע"ז, דהנה בזבחים (פח) אמר ר"ל הפיגול והנוטר והטמא שבללן זה כזה ואכלן פטור א"א שלא ירצה מין על חבירו ויבטלנו שמע מינה חלת ש"מ איסורין מבטלין זה את זה וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא וש"מ התראת ספק לא שמה התראה, ופירש רש"י שם וז"ל אי אפשר שלא ירצה מין על חבירו, כשהוא לועס אותה בפיו נבלל מין לתוך חבירו מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב

והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע ממינו וא"א לכוין שלא יהא ממין האחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו וממלא שאין באותו מין כשיעור דבציר ליה שיעוריה ולא ידעינן הי מינייהו בצר ליה, וכי מתרינן ביה לא ידעינן משום מאי נתרי ביה וצריך להתרות בו משום האיסור הילכך כי מתרו ביה משום פיגול הויא התראת ספק דלמא לא בדידיה תהוי חיובא וכן בנותר ואף על גב דבמסקנא ודאי אחד מינייהו עבר בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד אם יעבור עליו אם לא והתראת ספק לאו התראה היא עכ"ל, ומבואר דע"י ביטול מטטרף המתבטל לשיעור איסור המבטל.

אולם התוס' שם השיגו וז"ל קשה היכי מיחייב כלל משום חד מינייהו דמיעוט הבטל ברוב לא מטטרף עם הרוב להשלימו לכשיעור דאפילו היתר לא מטטרף לאיסור כ"ש איסור לא מטטרף לאיסור עכ"ל, ובפשוטו מבואר דבצרי תוס' דנקטו דדין ביטול ברוב לא מהני להחיל דינים [והאחרו' האריכו בזה טובא, ויעוין באור שמש (פס"י ממאכלות אסורות) ובעו"ט (סי' ד') ועוד] וכבר תמה הגר"ש שבערי ישר (ע"ג פ"ט) דלקמן שם (ע"ב) כתבו תוס' דהא דתנן דלוחית שנפלו לתוכה מים כל שהו חכמים פוסלין אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא בטל ברובא ואף דהואה רכיבה שיעור, הרי מבואר דביטול ברוב מהני אף להחיל דינים.

ובפשוטו מבארים בזה [ויעוין שבערי ישר (שם) ובפ"ט (י')] דכל דברי תוס' דלא מהני ביטול ברוב היינו בנתערב בפחות מכזית, כיון דגם במבטל ליכא שיעור, ולהכי אף המיעוט המתבטל בו לא עדיף מינייה, משא"כ צמי חטאת דאיכא שיעור צמיס שבצלוחית מהני אף להחיל דינים.

אך גם בזה יש לתמוה כנ"ל, דהרי איסור חזי שיעור איכא במבטל, ודינו דאיהו מטטרף עם חזי שיעור אחר, וא"כ כיון דמדין ביטול ברוב חייל על המיעוט המעורב בו דין הרוב, וחזי לאיטטרופי עם חזי שיעור אחר, אמאי לא יטטרפו זה עם זה.

ביצים אינו אסור אלא מדברי סופרים, אך בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ו) כתב הרמב"ם ו"ל אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הצבלי ושכר המדי וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מעורב בהן אם אכלן צפסא לוקה ואין זו כרת שנאמר כל מחממת לא תאכלו, במה דברים אמורים בשאכל כזית חמץ בחוץ התערובת צבלי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מן התורה, אבל אם אין בתערובת כזית צבלי אכילת שלש ביצים אף על פי שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות עכ"ל, ויעוין ברבינו מנוח שם שכתב ו"ל אם אין בתערובת כזית צבלי אכילת שלש ביצים אף על פי שאסור לו לאכול אינו לוקה פירוש דלא גרע מחיי שיעור דאמרינן התם פרק בתרא דיומא שהוא אסור מן התורה מיהו אינו לוקה עליו ה"ו כו' עכ"ל, ומבואר דנקט בדעת הרמב"ם דאסור מדאורייתא, וכן דקדק בתשובת מהר"ב (פ"י פ"ה) מלשון הרמב"ם ויעו"ש מה דביאר וכן נקט בכונת הרמב"ם בספר מנחת ברוך (פ"י נ"ה) יעו"ש.

ולכאורה יש לבאר עפמשנ"ת לעיל, דהרי מצינו לר"א דהיתר מטכרף לאיסור בחמץ וניזיר וז"צ מאי שנא הניך איסורין מכל שאר איסורין שבתורה, ונתבאר לעיל דבכל האיסורין הוי השיעור בחפלא, משא"כ בניזיר וחמץ הוי שיעור במעשה אכילה גרידא [ועפ"ז נתבאר לייש קושית הגרע"א (פ"א ה"ו) על דברי רש"י (פסחים מ"ד ז) דניזיר לוקה על חצי כזית יין שנבלע בחצי זית פת דאמרינן נהפך והרי בגמ' (פ"א ה"ו) מוכח דעכ"פ בחצי כזית לא אמרינן נהפך, ונת' דכל דברי רש"י היינו דוקא בניזיר דהוי איסור גברא וליכא שיעור בחפלא משא"כ בחלב דבעינן שיעור בחפלא לא אמרינן נהפך בחצי כזית] וכיון דבזה ליכא שיעור בחפלא שפיר חייל דין טעם כעיקר אף על משהו [מיהו מדברי הגר"ח מבואר דנקט דאף בחמץ לא חייל דין טעם כעיקר אלא בכזית, יעו"ש דביאר ע"פ דרכו הא דנסתפק המגיד משנה (פ"ד מחמץ ומצה ה"ח) בדעת הרמב"ם דליכא כל יראה כל דליכא בתערובת כדי

והיה מקום לדון בזה עפמשנ"ת דאף דב' חלאי שיעור מטכרפי זה עם זה, אך היינו דוקא היכא דתחילת חלות הדין הוי על שיעור שלם, ובזה אף שנחלק ונתמעט משיעורו אכתי חזי לאיטרופי עם חצי שיעור אחרינא, משא"כ היכא דתחילת הדין ליכא שיעור לא חייל מעיקרא הדין, ומעתה יש לומר דהכא כיון דמה דחייל על שאר התערובת איסורא דחצי שיעור [צדברי רבינו חיים הכהן מדין נהפך, ובההיא דזבחים מדין ציטול צרוב] מעיקרא לית ביה שיעור, נהי דמצי להאסר כדין חצי שיעור, אך בזה לא חזי לאיטרופי [ויעוין בראש יוסף (ק"ה ז) דנטה דכל דברי הגמ' דבישל חצי כזית בשר בחלב אינו לוקה היינו דאינו נאסר בשיעור איסור גמור ולא חזי לאיטרופי, אך מ"מ אסור מדאורייתא כדין חצי שיעור, ולמשנ"ת מבואר דלענין דיחול איסורא דחצי שיעור שפיר חייל מעיקרא אף על כל שהוא, אך אף אי נימא לא כן, אלא כמשמעות רש"י שם דלא חייל איסורא כלל וכדעמד הראש יוסף שם, מ"מ יש לומר דהיינו דוקא בתחילת חלות האיסור ממש, אך הכא דחייל הדין מכת דין נהפך או מכת דין ציטול צרוב, יש לדון דשפיר חייל איסור אף על חצי שיעור, אך מ"מ הך חצי שיעור לא חזי לאיטרופי, כיון דמעולם לא היה בו כשיעור ויל"ע].

אולם באמת בעיקר דברי הגר"א, יתכן דאין כוונתו כלל לזה, דהנה לשון הגר"א "אפילו אין כזא"פ מ"מ הוי כמו חצי שיעור שאסור מן התורה וכן כולו נהפך לאיסור" הרי דנקט דהוי "כמו חצי שיעור" ויתכן דאין כוונתו דאסור מדין חצי שיעור בכמות, אלא נהי דס"ל לרבינו חיים הכהן דבפחות מכזית ככדא"פ איכא דין ציטול, מ"מ אכתי איכא איסור קלוש ואסור כדין חצי שיעור באיכות, דלא הוי ציטול גמור כיון דניכר טעמו, וכן כולו נהפך לאיסור קלוש כדין הך מקל"ת.

והנה צדברי הרמב"ם בזה' מאכלות אסורות ובהלכות ניזירות מבואר דבפחות מכזית בשלש

הראשונים דיסוד איסור כל יראה היינו שמא יבא לאוכלו, ויש לומר דלהכי תלי בשיעורא דכדי אכילת פרס].

אכילת פרס, והיינו משום דבפחות לא חייל כלל דין טעם כעיקר יעו"ש, ויעו"ש צמגיד משנה פלוגתא דזה דעת הרמב"ם, ואף למשנ"ת יש לבאר ע"פ מש"כ

בשיטת הרי"ד בדין ביטול ברוב

וייעוין עוד בתוס' רי"ד ובפסקי הרי"ד צ"ב (35) וז"ל לא אמר שמואל דלא אזלי בתר רובא אלא בדבר שהוא מוחזק בו שהוא שלו וזה בא לתובעו ולהוציא מידו והאי דאמר שמואל כי אזלי בתר רובא באיסור אין פתרונו כמו שפירש רבי' שמואל ז"וק"ל בשמע חניות דבההוא רובא איסורא וממונא שוין דבההוא מתני' דמכשירין נמלא בה בשר הולכין אחר רוב הטבחין אלמא דינס שוה וכן נמי ברובא דסנהדרין אם רוב אוסרין או מתירין מטמאין או מטהרין הולכין אחר הרוב כמו שהולכין בממון אחר הרוב אלא הכי פירושו, דבר שהיה בחזקת איסור ונתערב ברוב היתר בטל ברוב שאם נתערבה חתיכה דנצלה בשני חתיכות דשחיטה ואינה ניכרת יכול ליקח כל חתיכה שרואה וליכל ולא חיישינן דילמא חתיכה דאיסורא אחת לידיה או שלשה בני אדם אוכלין את שלשתן דמן התורה האיסור בטל ברוב היתר ואף על פי שהיה ברור האיסור ובלבד שלא יאכל האחד את שלשתן כדפרישית צפ' גיד הנשה אכל ממין שהוא ידוע להנצבע אין התובע מוציא מידו ומחזקתו בטענת הרוב עכ"ל, ומבואר נמי דדין ביטול ברוב היינו דאזלינן בתר רובא, ולא חיישינן דהך חתיכה היא חתיכה דאיסורא, אך לא נהפך האיסור להיתר, וכ"ה בדברי הרי"ד צ"ב ד"ד.

אלא דלדרך זו צריך ביאור טובא דין ביטול ברוב בלא בלא, דהא התם ממ"נ איכא איסורא [וכן תמהו

האחרו' לשיטת הרשב"א (בתוס' צ"ב ד"ד ש"א ד"ו ע"א) דאסר לאכול צבת אחת ויש שנקטו דעתו דהוי מדאורייתא [ובפשוטו צ"ל דחלוק דזה ביטול ברוב דלא בלא מציטול דיבש ציבש, ודוקא ציבש ציבש סבר התוס' רי"ד דליכא

גיד הנשה שנתבשל וליבטול ברובא צריה שאני וכן חתיכה של נצלה וכו' ותצטיל ברובא כו', וכתבו תוס' וז"ל ודבר שאינו לא צריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא ומיהו שמא לחד גברא היה אסור עכ"ל, ויעוין באחרו' דגנו אי כוונתם מדאורייתא או מדרבנן.

והנה בתוס' רי"ד (צ"ב לב 3) כתב וז"ל והראי שהביא משני שבלין שאם ישאלו זה בלא זה ששניהן טהורין והטהרות שיגע בהן זה הן טהרות וגם הטהרות שיגע בהן השני הן טהרות אין זו ראייה של כלום דהתם אין הטהרות של ראשון צריכות לשני ולא הטהרות של שני צריכות לראשון אבל אם נגעו שניהן בדבר אחד ה"נ דהוה טמא כו' אם אכל את שתיהן הוא טמא ממ"נ כך הסבירא נותנת ואיך צריך לראיה ואם אחת רוצה ראייה עיין בקונטרסי צפ' דמקוואות תמלא צרייתא אחת דומה לענין זה וזה דומה למה שפירשתי צפ' גיד הנשה שאם נתערבה חתיכה אחת של חלב בשתיים של שומן היא בטלה ברוב ומותר לו לאדם ליקח את אחת מהן ולאוכלה דבתר רובא אזלינן ושלשה בני אדם נמי מותר ליכל שלשתן ואין אשם תלוי נוהג אלא בשתי חתיכות דליכא רובא דהיתירא ואף על פי ששלשה בני אדם מותרין ליכל שלשתן אם אדם אחד אכל שלשתן מביא חטאת שהרי בצירור אכל חתיכה של חלב עכ"ל.

ומבואר לכאורה בדברי הרי"ד דדין ביטול ברוב אינו אלא דאזלינן בתר רובא ונקטינן דהך חתיכה מן הרוב היא, אך אין האיסור נהפך להיתר, וכל היכא דאיכא ממ"נ חייב חטאת.

והקדש שאלה דווקא כשהן צעינס ואינס ניכרים לא בטל אפילו באלף מפני שיש להן מתירין אבל אם נימוחו בטלין בנותן טעם אבל טבל אף על פי שנימוחו הוא אוסר ככל שהו כיון נסך, עיין במהדורה תליתאה ועיין בפ' הערל במהדורה תליתאה שפירשתי שאין לומר דבר שיל"מ אפילו באלף לא בטיל אלא דדבר יבש אבל דדבר לח לא אמרי' הכי עכ"ל.

הרי מצואר דצברי התוס' רי"ד, דכל היכא דנימוח האיסור חשיב כאבד מן העולם וטבל שמו ממנו, ומהאי טעמא ל"ש ביה עוד הפרשת תרומה וחילול מעשר, ומצואר עוד דצבריו דמהאי טעמא אף למ"ד טעם כעיקר דאורייתא ליכא בזה מלקות, משום דע"ס ממשו בטל אלא דהוי איסור מחודש על הטעם [ולכאורה הוא כעין שיטת הר"י מאורלייני"ש ואכמ"ל, ובמקו"א הדר ביה הרי"ד ויעוין להלן].

ולכאורה י"ל דכל לח בלח נמי דמי לנימוח האיסור וחשיבין ליה כאבד מן העולם וכנ"ל [ואף דבנימוח גרע טפי ואכמ"ל] אך הגה התוס' רי"ד שם סיים "עיין במהדורה תליתאה ועיין בפ' הערל במהדורה תליתאה שפירשתי שאין לומר דבר שיל"מ אפילו באלף לא בטיל אלא דדבר יבש אבל דדבר לח לא אמרי' הכי" [והוא להיפך משיטת התוס' (במות שם ובכ"ד) דדוקא בלח בלח אמרי' דשיל"מ אינו בטיל] ואי נימא דלח בלח נמי דמי לנימוח, לכאורה צריך לפרש כוונתו דהתם נמי אשכחנא דדבר הנימוח בטל טפי ומה"ט בטל אף דשיל"מ, ויעוין בזכר יחסק (ח"פ סי' יט) שכתב דתרי דיני איכא צדין דבר שיש לו מתירין, חדא מטעמא דרש"י (ב"ב ג) דעד שחאלכלנו באיסור תאכלנו בהיתר וחדא מטעמא דהר"ן (נדרים נב ב) דהוי כדינא דמין במינו לר"י, וכתב שם דבלח בלח כיון דההיתר נהפך לאיסור ל"ש טעמא דרש"י יעו"ש בכ"ד].

דין ציטול והוי מדין הלך אחר הרוב גרידא, אך ציטול דלח בלח מודה דהוי ציטול ממש, ומשום דהתם חשיב כאבד מן העולם, והכי נקוט עלמא.

ולכאורה עיקר היסוד מצואר דצברי התוס' רי"ד גופיה בהוספה למהדורה תניינא בסקוף מסכת עבודה זרה (במהדו"מ ד' ע"ג) דעמד בקושיטת תוס' אהא דטבל אוסר במשהו משום דכהיתרו כך איסורו דתיפו"ל מדין דבר שיש לו מתירין ותירך וז"ל וז"ל לתרך קושייתו דהיכא אמרי' דטבל ומעשר הן דבר שיל"מ ואינן בטלין אפילו באלף הני מילי כשעומדין צעינן שיש לו תקנה להמירן אבל כשנתערבו באחרים ונימוחו שוב אין להן תקנה להמירן **דכיון דנימוחו ואינס צעינס כאלו אבדו מן העולם דמי** ולא חייל שם תרומה ומעשר על מה שמפריש על אותו טבל שנימוחו וגם לא חייל פדיון על מעשר שני שנימוח הילכך דינן ככל האיסורין להיות בטלין בששים וההיא דנדרים ודצבא מליעא בטבל ומעשר שני העומדים צעינס קא מיירי שאם נתערבו טבל ומעשר שני חטין בחטין אפילו באלף לא בטלי ולא בתרומה שעולה באחד ומאה או בכלאי הכרס שעולין בא' ומאתים מפני שאז וודאי יש היתר לאיסורן אבל כשנימוחו וטבל ממש לעולם אין היתר לאיסורן שהרי בכל איסורין שבתורה היכא דטבל ממשו אף על גב דאיכא טעמו איכא מ"ד דאינו אסור מן התורה ואפילו למ"ד אסור מן התורה מודה הוא דאין לוקין עליו **דכיון דנימוח בטל ואין שמו הראשון עליו** ה"נ כיון דנימוחו בטלי ושזב לא מתפס זה שרואה להמירן בקדושה והרי הן באיסורן ומש"ה אינטריך למימרא חוץ מטבל כגון שנימוח מין במינו ולא מנה נמי גם מעשר שני וחדש

¹ **ומרנן** הגרי"ז והחזו"א נחלקו אי אפשר לעשר יוצא מן הטבל, דהגרי"ז נקט דאיכא איסור דיוצא מן הטבל אך א"א לעשר דלח הוי טבל, אך החזו"א נקט דא"א דיהא איסור טבל בגוונא דל"ש הפרשה ונקטו דשייכא הפרשה ביוצא, ובצברי התוס' רי"ד הכא חזינן דשפיר אפשר דיהא איסור טבל אף בגוונא דל"ש הפרשה, וכן מצואר דבטעם כעיקר ל"ש חפלא דטבל ול"ש הפרשה ולכאורה ה"ה יוצא ובצברי מרן הגרי"ז.

עליו וה"ה אם נתרצה הנותר על הפיגול ועכשיו שאינו ידוע איזהו מין המרובה אינו יודע להתרותו התראה ודאית שאם יתרה צו משום פיגול שמא הנותר מרובה או אם יתרה צו משום נותר שמא הפיגול מרובה ואינו יכול להתרותו אלא ספק לומר לו אל תאכלנו שמא תלקה או משום פיגול או משום נותר והתראת ספק לאו שמה התראה דבעינן שיתרנו התראה ודאית, הילכך אף על פי שנמצא שאכל כל שלשה האיסורין אינו לוקה על אחד מהן מפני שאינו יודע להתרותו התראה ודאית כו' עכ"ל, ומבואר בלשון התוס' רי"ד דגדר הדין דבטל שם המיעוט וחיל עליה דין הרוב וכדנקט בלשוננו "ולא יקרא על שמו אלא על שם חבירו וכו' בטל שם נותר ממנו ויקרא פיגול כו' מפני שבטל שם נותר ואף על פי שיש באותו מיעוט כזית לא יקרא נותר אלא פיגול", והוא כמבואר בדבריו בסוף המסכת "דכיון דנימוח בטל ואין שמו הראשון עליו".

וכן זהמשך דבריו שם כתב וז"ל ויש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא כו' רבנן הוא דאחמיר עד דהיב טעמא שאם אתה אומר שאיסור נ"ט אף על פי שהיתר מרובה עליו הוא מן התורה א"כ הכא אמאי לא לקי אף על פי שהרוב היא פיגול ומיעוט נותר והתרו צו משום נותר ילקה שכיון שהוא לועסן ביחד נמצא שהנותר המיעוט הוא נותן טעם צפיגול המרובה וכיון שהוא נותן צו טעם לא בטל שמו ממנו וכיון שהיה שיעור כזית באותו נותר המיעוט ילקה עליו שלא בטל שמו ממנו וצ"ל אם יתרה משום פיגול צ"ל אם יתרה צו משום נותר חייב מלקות הוא ששני השמות יש בו ולא בטל זה את זה כיון דהיב ציה טעמא וילקה שמים משום נותר ומשום פיגול עכ"ל, ומבואר דגדר דין ציטול היינו דבטל שמו הימנו.

ויצוין עוד בפסקי הרי"ד במנחות (כג) אהא דאמר' ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדם הפר מרובה על דם השעיר רבנן סברי מיכן לעולין שאין מצטלין זה את זה ופי' הרי"ד וז"ל כיון דדם השעיר מועט, ליצטיל ברובא וייבטל שמו מעליו

אלא דלכאורה אחר הדתית התוס' רי"ד דבלח בלח ליכא כלל דינא דדבר שיש לו מתירין, שוב אין צריך למה דחדית מתחילה דהיכא דנימוח אי אפשר להתירו ע"י הפרשה, אלא אף אי נימא דאפשר להפריש הימנו ליכא צוה דין דבר שיש לו מתירין, וז"ל דכוונתו לתירוק נוסף, דנפק"מ בטעמא דכהיתרו כך איסורו בלח בלח, דאף אי באמת יש לו מתירין מ"מ לא נאמר צוה דינא דשיל"מ אינו בטל.

והנה בזבחים (עמ"ס) אמר ר"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן זה צוה ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חבירו ויצטלנו שמע מינה תלת ש"מ איסורין מצטלין זה את זה ויש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא ויש"מ התראת ספק לא שמה התראה, ולכאורה מהתם נמי קשיא לדברי התוס' רי"ד דמדן ציטול ברוב לא בטל ע"ס הדין ולא נהפך האיסור להיתר, אלא דאזלינן בתר רובא, דהא התם אכל כל התערובת, ואמאי לא הויא התראת ודאי וילקה ג' משום פיגול ומשום נותר ומשום טמא, ולכאורה התם נמי ז"ל כנ"ל, משום דנבלל והוי כנימוח.

ובאמת יעוין בתוס' רי"ד בעבודה זרה (סו) דעמד בהך סוגיא וביאר וז"ל צ"ל כל הזבחים שנתערבו בהלכה דם שנתערב צמים אמרי' אמר ריש לקיש הפיגול והנותר והטמא שבללן זה צוה ואכלן והתרו צו פטור אי איפשר שלא ירבה מין על חבירו ויצטלנו, פירוש אף על פי שהיה כזית ויותר מכל אחד ואחד כיון שבללן ועירבן ושם אותן בלולין לתוך פיו ולועסין ביחד פטור שאי אפשר לכזין שיהא כל המינין שוין לתוך פיו ולא ירבה אחד על חבירו, ואותו המין שהוא מועט ומתערב בחבירו בטל בחבירו ולא יקרא על שמו אלא על שם חבירו הילכך אם יש באותה הלעיסה שהוא לועס לתוך פיו הרוב מן הפיגול ומיעוט מן הנותר בטל שם נותר ממנו ויקרא פיגול וצריך להתרות צו משום פיגול ואם התרו צו משום נותר פטור מפני שבטל שם נותר ואף על פי שיש באותו מיעוט כזית לא יקרא נותר אלא פיגול כיון שנתרבה

צפני ענמה ואמרינן דמותר לאוכלה, ואף דיודע דממה נפשך עובר איסור בשעה זו, אך מ"מ כל מעשה צפני ענמו הוי מעשה היתר [אלא דמ"מ יתחייב מטאת לצסוף כדין אוכל בשגגה, ושפיר חשיב שב מידיעתו דהא אילו יודע לו מהי החתיכה האסורה היה פורש] ובאמת לשון התוס' רי"ד צ"ב (ג) "אף על פי ששלשה בני אדם מותרין ליכל שלשתן אם אדם אחד אכל שלשתן מביא מטאת שהרי בצירור אכל חתיכה של חלב" ולא נקט להדיא דאדם אחד אסור לאכול שלושתן, אלא סיים דאם אדם אחד אכל מביא מטאת, ויתכן דבאמת אין כוונתו דאדם אחד אסור לאכול כולן, אלא דאורחא דמילתא נקט, ועיקר כוונתו רק דאם יאכל אדם אחד שלשתן יתחייב מטאת כיון דנתצבר שאכל איסור, ויש לומר דאף צבת אחת כן הוא ומשום דדיינינן על כל חתיכה צפני"ע ואמרינן דהך היתר היא וכדנח'.

ומעשה נראה לדון דס"ל להתוס' רי"ד דאף בלה בלה כן הוא, דאף דיש בילה, מ"מ ע"כ יש משהו דאין מעורב בו מן האיסור, ואם נדון על כל כל שהוא וכל שהוא מן המשקין, איכא הכרעת רוב דבהך משהו ליכא איסור, וממילא מותר לאכול כל התערובת, ואף דיודע דבשעה זו עובר איסור, דמ"מ על כל מקצת איכא הכרעת רוב להיתר.

ומעשה מבואר מה דנקט הרי"ד בסוגיא דזבחים, דבאמת אף דאיכא ציטול צבוב חשיב דאכל ג' האיסורין ואילו היה בשוגג חייב מטאת, אך מ"מ מלקות ליכא, דלענין מלקות דבעינן מויד, אמרינן דכלפי האיסור המועט איכא הכרעת רוב דאינו מוזהר אהך איסורא [וחזינן דאיכא הכרעת רוב אף דאין יודע לאדם מהו הרוב ואכמ"ל] ואינו מוזהר בפועל אלא על האיסור המרובה, אך לענין מטאת דחייב אף בשוגג, כיון דידעינן דודאי אכל ג' האיסורין, חייב ג' מטאות.

אלא דבמהדורה אחרת הדך ציה הרי"ד, ונקט דהיכא דבשעה אחת אוכל כל התערובת ל"ש

עכ"ל [ויעוין דבדבריו שם (גג)] ויעוין עוד להלן דבדברי תשובת הרי"ד.

אולם יעוין בתוס' רי"ד (עבודה זרה ס) שכתב בתו"ד וז"ל ואינו יכול להתרותו אלא ספק לומר לו אל תאכלנו שמה תלקה או משום פיגול או משום נותר והתרות ספק לאו שמה התראה דבעינן שיתרנו התראה ודאית, הילכך אף על פי שנמצא שאכל כל שלשה האיסורין אינו לוקה על אחד מהן מפני שאינו יודע להתרותו התראה ודאית ואלו היה בשוגג היה מביא שלש מטאות עכ"ל, ומבואר דבדבריו דאף הכא לא בטל האיסור כלל, ואילו היה בשוגג מביא שלש מטאות [וכן לשונו "נמצא שאכל כל שלשה האיסורין] והוא כשיטתו צ"ד דע"י ציטול צבוב לא בטל עמם האיסור אלא דלזלינן בתר רובא ונקטינן דאכל ההיתר, אך היכא דאיכא ממ"נ חייב מטאת, וה"כיון דממ"נ אכל כזית פיגול וכזית נותר וכזית טמא חייב ג' מטאות, אך צ"ב טובא דא"כ אמאי לענין מלקות הוי התרות ספק ואינו לוקה, ועוד דהוא קותר למש"כ דטעמא משום דבטל הימנו שם האיסור המועט.

ולכאורה היה נראה דעירוב מהדורות יש כאן, ומש"כ ד"אלו היה בשוגג היה מביא שלש מטאות" הוא ממהדורה אחרת, והתם אזיל דאף היכא דנבלל ונימוח ליכא דין ציטול ממש, ובאמת אכל ג' האיסורין ובשוגג חייב ג' מטאות, אלא דלענין מלקות הוי התרות ספק וכדי תצטרך טעמא דמילתא בסמוך.

והנה לדרך זו שוב צ"ב נמי עיקר דין ציטול צבוב דלה בלה, דהיאך מותר לאכול התערובת, והרי ממ"נ עובר איסור.

ונראה צביאור שיטת התוס' רי"ד, דלזיל הכא דבג' חתיכות ב' של איסור וא' של היתר, מותר אדם אחד לאכול כולן צבת אחת מדין הלך אחר הרוב, אלא דמ"מ יתחייב מטאת, דכשם דצבה אחר זה יל"ד דמותר לאוכלן, ומשום דבכל חתיכה אמרינן דהך היתר היא [וכמ"ש הרשב"א] הוא הדין צאכלן צבת אחת חשיב כג' מעשים חלוקין, ודיינינן על כל חתיכה

שטעס האיסור נפשט צאל החתיכות והילכך כל כמה דיהיב טעמא לא בטיל, ותערובת המשקין כך דומה לבישול האוכלין דכי היכי דבישול האוכלין מערב טעם זה בזה הם הכי נמי עירוב המשקין מערב ומצלב זה בזה ואיך יכול לשחות משקין להסירא שלא יהא מעורב בהן ממשקין דאיסורא והילכך אם היו מין במינו אינן בטילין אלא במאה והוא דלא יהיב טעמא, ואם היו מין בשאינו מינו בטילין היכא דלא יהיב טעמא ואף על גב דליכא מאה, אצל היכא דיהיב טעמא אפי' ביותר ממאה לא בטיל כגון זיר וכיוצא בו שכל זמן שיש בו שיעורו דהיינו נותן טעם לא בטיל לעולם, ואין זה לא מפני חשיבות ולא מפני חומרא דרבנן אלא כך הדין נותן של כל זמן ששיעורו של איסור ממוסמם ומעורב בהיתר אינו בטל, ומשקין טמאין נמי כיון דכל טיפה וטיפה מהן חשובה לטמאת כמה משקין כדכתיב לעיל היאך נוכל לבטלם והרי מתערבין הטמאין עם הטהורין שאינך יכולים ליקח מן הטהורין שלא תהא טיפה של טמאין בהן, וכל זמן שהן מעורבין בגבי אין כח למשקין טמאים לטמאים אצל כיון שנתלשו פני השותה או בכלי הממלא שנעשו עלולין לקבל טומאת הטמאים מעוברת בהן אחיה היא טיפה ומטמאה להו, ובודאי אילו הייתן רוצים למשקין שלא יוכל לטמאות אחרים עד שיהא בהן רביעית כדכסר רש"י ז"ל היו מתבטלין הטמאין בטהורין שהרי אין בהן רביעית במקום אחד אצל כיון שטיפה אחת מהן חשובה לטמאת כמה משקין היאך נוכל לבטלם. ועוד ארציב הסברה ואוכיח שלא יתבטלו משקין טמאין בטהורין, דמאי דאמר'י בכל דוכתא דמדאורייתא חד בתרי בטל היכי דמי כגון זית אחד של איסור שנתערב בשני זתים של היתר ואין אנו מכירים הזית של איסור איזה הוא וכל זית זית עומד בפני עצמו התם הוא דאמר'י בטל ברוב ככי האי גונא שאם אכל זית אחד מהם אמרינן זיל בתר רובא ודהיתרא קא אכיל ואפי' אשם תלוי אינו חייב להביא שאינו מביא אשם תלוי אלא על שתי חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר שאין כח בהיתר לבטל את האיסור אצל היכא דהווי חד דאיסורא

לדון בזה אזלינן בתר רובא, וביאר דבזה בטל אם המיעוט.

והנה בריש מקואות (פ"א מ"א) תנן שש מעלות במקואות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו מי גבאים שתי טמא ושתי טהור טמא כו' ומשום דנפלה טיפה טמאה מפי הטמא לגבא וכשנתלשו המים מטמאה הך טיפה את כל המים, ועמדו האחרו' אמאי לא בטלה הך טיפה ברובה [דבעלמא בנתערבו בתלוש כיון דבכחה לטמאותן מיד אינה בטילה, אך הכא כל זמן דלא נתלשו המים ועודן בגבא אין מקבלין טומאה וא"כ אמאי לא בטלה הך טיפה הטמאה ברוב מים הטהורין] וכבר עמד בזה בתשובת הרי"ד (סי' ה') והאריך בזה וכתב ליישב על פירי דרכו דדין ביטול ברוב הוי משום דאזלינן בתר רובא, אך בתערובת משקין דממ"ג איכא איסור ל"ש ביטול.

וכתב וז"ל ובו העלמתם עיניכם בזקן ואינה לפי כבודו ולא תירצתם לו כלום, ותשובת קושייתין כך נראה לי מאי דאמר'י (בימות פ"ב ה) גבי חטאת ולחם הפנים ותרומה טמאה דבטלי במאה ה"מ בדבר יבש שלא נתן טעם האיסור בהיתר שהאיסור עומד לבדו וההתר לבדו אלא שאין אנו מכירים האיסור ומן התורה חד בתרי בטל כדאמר'י בגדה ובפרק הגזיקין ורבנן הוא דאחמור וסמכו אקרא ואמרו דלא תבטל אלא במאה, אצל היכא דקא יהיב טעמא כגון שנתבטלו ביחד בין שטעם האיסור מעורב בהיתר לא בטיל לעולם ואפי' במאה עד שיתבטל אותו הטעם כדתנן בפ"ג דערלה ומייתי' לה בפרק גיד הנשה ולמה אמרו כל המתבטל והמחמץ והמדמע להחמיר מין במינו, להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כי"ד כו' עד סופא, אלמא כל מידי דיהיב טעמא לא בטיל במאה אלא דבר יבש שאינו מתערב זה עם זה, וטעמא דמילתא דכל דבר יבש כגון דבכל חד וחד איכא למימר אין זה האיסור אלא ההתר הוא זה מן התורה בטל חד בתרי ורשאי לוכל כל חד וחד ומדרבנן בטל במאה, אצל היכא דיהיב טעמא היאך תוכל לומר זו היא חתיכה להסירא

שהרי אין צהן רביעית במקום אחד אצל כיון שטיפה אחת מהן חשובה לטמאת כמה משקין היאך נוכל לטבול כו' הכא דשחה טהור מהנהו מים שבגבי או מילא מהן בכלי כיון דקיס לן דצהנהו מים שבחוך הכלי או שבחוך לוגמיו קיימא טיפה דטמאין והיא חשובה לטמאת אותה היכא מיבטלא אלא אחיא היא טיפה ומטמאה לכל אותן המשקין" כו', ומבואר בדבריו דהא דמזניו דין ביטול ברוב בלא בלא היכא דליכא נתינת טעם משום דבזה אין "שיעורו של איסור" מעורב, וכן גבי משקין אילו הוי בעינן שיעור רביעית לטמאת היה שייך בזה ביטול, אך כיון דמשקין כל שהן מטמאין ובזה טיפה כ"ש לטמאת אינה בטילה.

ונראה דהכא אזיל הרי"ד דכל היכא דנימות השיב כאבוד מן העולם, והוא הדין בתערובת לה בלא, אלא הא דנותן טעם לא בטיל, היינו דכיון דכיון דבכחו להטעים ולהשפיע על התערובת לא השיב כאבוד מן העולם, וכן גבי טומאה, כיון דבכחה לטמאות ולהשפיע על כל התערובת, לא דיינינן לה כאבודה מן העולם [אך בדבריו בסוף מסכת עבודה זרה מבואר דאף בגוונא דיהיב טעמא דיינינן ליה כאבוד מן העולם, אלא דאיכא איסור מחודש דטעם כעיקר, ומה"ט נקט דליכא בזה מלקות, אולם בדבריו (סם סז א) הדר ביה (והיינו לדבריו בפסחים דנקט דליכא מלקות) וכתב דהיכא דאסור מדאורייתא מדין נותן טעם ע"כ איכא נמי מלקות, והתם אזיל כדבריו בתשובה, דכל היכא דיהיב טעמא השיב כאיתיה בעולם ואינו בטל, ואין זה איסור מחודש אלא כך "הדין נותן" ויש להאריך עוד בשיטת הרי"ד.

ותרי דהיתרא לא משום דבטל ברוב ואפי' לכתחלה מותר לאכול כל אחד ואחד מהן **לזלינן בתר רובא ואמרי' דהיתרא הוא כדאמרי' בגיד הנשה גבי גיד** וגבי חתיכה דנבילה אצל ודאי **אם אכל כל שלשה זמים חייב חטאת הוא דהא ממנה נפשך אכל להואו זית לאיסורא** ואין לומר שם דבטל ברוב, דלא אהני ליה בטילא אלא היכא דאכל חד מיניהו האי זית דהיתרא הוא משום דהיתרא הוי רובא אצל היכא דאכל כולהו דקיס לן דזית האיסור התם קאי לא מיבטיל אלא חייב חטאת, והם הכי נמי הכא דשחה טהור מהנהו מים שבגבי או מילא מהן בכלי כיון דקיס לן דצהנהו מים שבחוך הכלי או שבחוך לוגמיו קיימא טיפה דטמאין והיא חשובה לטמאת אותה היכא מיבטלא אלא אחיא היא טיפה ומטמאה לכל אותן המשקין שנחלשו ונעשו עלולין לקבל טומאה עכ"ל.

והנה בדבריו הרי"ד הכא מבואר דאף בלא בלא אמרינן דליכא ביטול כיון דממ"נ אכיל איסורא ול"ש למיזל בתר רובא, אך הוסיף הרי"ד דהיינו דוקא "כל זמן שישיב צו שיעורו דהיינו נותן טעם לא בטיל לעולם, ואין זה לא מפני חשיבות ולא מפני חומרא דרבנן אלא כך הדין נותן של כל זמן ששיעורו של איסור ממוסמס ומעורב בהיתרא אינו בטל, ומשקין טמאין נמי כיון דכל טיפה וטיפה מהן חשובה לטמאת כמה משקין כדכתבית לעיל היאך נוכל לטבול והרי מתערבין הטמאין עם הטהורין שאינך יכולים ליקח מן הטהורין שלא תהא טיפה של טמאין כו' ובדאי אילו הייתן רוצים למשקין שלא יוכל לטמאות אחרים עד שיהא צהן רביעית כדסבר רש"י ז"ל היו מתבטלין הטמאין בטהורין

בשיטת הרי"ד בדין ביטול ברוב (ב)

ואם אכל כל החתיכות אפילו בזה אחר זה חייב חטאת, וז"ל התוס' רי"ד (ב"ב 363) אם נתערבה חתיכה אחת של חלב בשתיים של שומן היא בטלה ברוב ומותר לו לאדם

שיטת הרי"ד בכל דוכתא דבדין ביטול ברוב לא נהפך האיסור להיתר כלל, ואינו אלא דינא דלזלינן בתר רובא ותלינן דהך חתיכה דהיתרא היא,

צטלה אחת מהן ולאוכלה דבתר רובא אזלינן ושלשה בני אדם נמי מותר ליכל שלשתן ואין אשם תלוי נוהג אלא בשתי חתיכות דליכא רובא דהיתירא ואף על פי שלשה בני אדם מותרין ליכל שלשתן אם אדם אחד אכל שלשתן מביא חטאת שהרי בצירור אכל חתיכה של חלב עכ"ל, וכן הוא בדברי הרי"ד ככ"ד [תוס' ופסקי הרי"ד כ"ב (ב 35) פסקי הרי"ד צובחים (עב ב) ו"ל וניצטלו ברובא פי' דכל איסורין שבתורה צטלין ברוב אם אינו ניכר, ואף על פי שיבוא לו כל האיסור ענמו בספק כגון כזית חלב שנחערב בשני זיתים שומן ואינו ניכר באין שלשה בני אדם ונוטל כל אחד כזית ואוכל, אך שלא יאכל אחד כולן דקים לן שאכל חלב וביא חטאת עכ"ל ופסקי הרי"ד ממנחות (כג) ובתשו' הרי"ד (סי' ב') ויעוין עוד בתוס' רי"ד (עבודה זרה פו ב) אילו היה בשוגג היה מביא שלש חטאות].

ולכאורה ג' לפ"ז הא דקצר רבי יהודה דמין צמינו לא צטיל, דלפ"ר היה נראה דלא שייך לחלק בין מין צמינו לבין מין בשאינו מינו אלא לענין חלות ציטול, אך לענין דינא דאזלינן בתר רובא לכאורה ל"ש לחלק בין מין צמינו לבין מין בשאינו מינו.

והנה שיטת התוס' ככ"ד דהא דקצר רבי יהודה דמין צמינו לא צטיל היינו דוקא בלא בלא, אך ביבש ביבש מודה ופירשו סוגיא דמנחות (כג ב) דשחוטת וניבילה בשנימוחה [ובחי' הגרי"ז (סע 33) נקט דבאמת לענין דין ציטול ליכא חילוק, אלא דביבש ביבש אכתי איכא למישרי מדינא דאזלינן בתר רובא, דבזה ליכא חילוק בין מין צמינו לבין מין בשאינו מינו] ולמה דנקוט עלמא בפשטו דבלא בלא מודה הרי"ד דאיכא דין ציטול ממש, דהא ממ"נ אוכל האיסור, ניחא [ויעוין משנ"ט לעיל בשיטת הרי"ד דדין ציטול בלא בלא].

צטלה צבולה שאיפשר לשחוטתה שתיעשה נבלה, צטלה פירק קמא דכתובות אמרי' אמר ר' זירא כל קצוע כמחצה על מחצה דמי בין לקולא בין לחומרא כו' וכיון דהוי מחצה על מחצה קיימנן כל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור וזהו לקולא, למדנו מיכן שאם היתה חתיכה אחת שלנבלה ואחת שלשחוטתה, ונגע באחת מהן ואינו יודע באי זה מהן נגע, אם היה ברשות היחיד ספיקו טמא ואם היה ברשות הרבים ספיקו טהור כו' ואילו היו שתי חתיכות לשחוטתה ואחת דנבלה, ואינה נכרת אי זו היא הנבלה, שאילו היתה ניכרת הוה ליה קצוע וכמחצה על מחצה דמי, אלא מפני שאינה ניכרת אי זו היא הנבלה ואי זו היא השחוטתה, היא צטלה ברוב, שאין לומר כל קצוע כמחצה על מחצה דמי אלא בשניכר, אבל אם אינו ניכר בטל ברוב, הילכך זו הנבלה היא צטלה בשחוטות ואפילו ברשות היחיד ספיקו טהורות, דכולן חשבינן להו כשחוטות, דבכל היכא דנגע אמרינן בתמיכה דשחוטתה נגע ואין כאן ספק, ודוקא אם נגע באחת מהן, אבל אם נגע בשלשתן בודאי טמא דהא קים לן דנגע צבולה, והכי אמרי' בצבורות צפרי' הלוקח בהמה תני ר' חייא נבלה ושחוטתה צטלות זו בזו, ותני עלה אמ' ר' יוסי צרבי חנינה טהר מלממא במגע אבל מטמא במשא, וכיון דנגע בכולהו כאילו נשאן דמי כו' עכ"ל.

הרי מבואר דפירש סוגיא דמנחות ביבש ביבש וספק באיזו חתיכה נגע, ומבואר גם בדבריו שם כשיטתו בכל דוכתא דיסוד הדין משום דתלינן דנגע בטהורה, אך אם נגע בכולן טמא ממה נפשך, ופירש דזהו דינא דטומאת משא לא צטלה, דל"ד משא אלא ה"ה בנגע בכולן ואפילו בזה אחר זה.

אולם לכאורה מסבירא גדר הדברים כריך ביאור, דלענין דינא דאזלינן בתר רובא מאי שייך לחלק בין מין צמינו לבין מין בשאינו מינו.

ועוד דהרי רבי יהודה יליף הך דינא מדם הפר ודם השעיר דהוי לה בלא, וכיון דהתם הוי דין

אולם פסקי הרי"ד (מנחות כג ב) כתב להדיא דדינא דרבי יהודה דמין צמינו לא צטיל הוי אף ביבש ביבש, וז"ל שם אמר רב חסדא נבלה צטלה בשחוטתה שאי אפשר לשחוטתה שתיעשה נבלה ושחוטתה אינה

ביטול ממש, היאך ילפינן מהתם לדינא דאזלינן בתר רובא.

והקצבוס שטרפן זה בזה, ותיקשי היאך שיין ביטול ברוב.

אולם הנה יעוין בחידושי הגרש"ש הנדפס מחדש (בצא בתרא סי' יבסקי"א) שכתב לבאר גדר דינא דמיין במינו לא בטיל לרבי יהודה, דבמיין במינו השבינן נמי למיעוט כמחצה וביאר שם דזהו נמי גדר דין קצוב, וכן האריך הגרש"ש בשערי ישר (שער ד') דגדר קצוב היינו דחשיב כמחצה ולא דלא נאמר כלל דין רוב בספיקא דקצוב והאחרו' האריכו בזה]. ויעוין עוד בחזון איש (אהלות סכ"ג סק"ד) שכתב דבמיין במינו דגלי קרא דאינו בטל ברוב הוא הדין דלא אזלינן בזה בתר רובא.

ותירץ הרי"ד שם וז"ל ומברזל טמא שבללו עם ברזל טהור לא קשיא מידי דלא מיבעיא דטומאת ברזל טמא שחוזר לטומאה ישנה דטומאתו היא מדרבנן אלא אפי' אי הוה דאורייתא כוליה כלי בעינן מברזל טמא ואז חשיב להיות טמא דברזל שזר לא מטמא עד שיעשנו כלי והכא לית כאן כלי מברזל טמא, ודמי למאי דתנן בפרק בתרא דכלאים אמר ר' גמליס ואמר ר' חלילי שטרפן זה בזה אם רוב מן הרחלים אסור אם רוב מן הגמלים מותר מחצה על מחצה אסור וכן הפשתן והקצבוס שטרפן זה בזה, וטעמא דמילתא משום דאמר שאינו טווי אינו אסור וכשהוא חוזר וטווהו בעינן שיהא או כולו או רובו ממזמר רחלים עכ"ל, והיינו דהכא לא בעינן לדין ביטול כלל, דהרי בברזל הטמא לחודה מנ"ע ליכא שם כלי, וכל מה דאית ביה שם כלי היינו בצירוף הברזל הטהור, ולהכי ל"ש לדונו ככלי טמא אלא אי רובו מן הטמא, דשם הדבר נקצב ע"פ רובו [והנה התם הוי כלל בלח, ואעפ"כ הו"ר הרי"ד להך טעמא דליכא כאן כלי מברזל טמא, וגרסא משום דהכי דמי לנתינת טעם, דהרי נראה מדברי תשובת הרי"ד (לפ"ט ע) דגדר דינא דנותן טעם היינו דכיון דאיהו משפיע על התערובת ל"ש ביה דין ביטול דלח בלח, ודימה לזה דינא דטיפה טמאה שנתערבה במשקין טהורין מחוברין, דאף דלא טימאתן השתא מ"מ אינה בטילה, דכיון דבכחה לטמאות התערובת לא בטלה, וה"נ כיון דמה דאית ליה שם כלי הוי מכה הברזל הטמא, ל"ש לדונו כמי שאינו, ואה"נ בגוונא דאף אילו ינטל הברזל הטמא הוי כלי י"ל דבטל דכין לח בלח] וכן בצמר גמלים ואמר ר' חלילי, דבעינן חוט צמר, כיון דבלא צמר הגמלים לא הוי חוט, ל"ש לדונו כחוט דאמר [ויש להאריך עוד בזה].

ולכאורה לפ"ז ניחא, דאף דקרא דמיין במינו לא בטיל מיירי דם הפר ודם השעיר דהוי לח בלח, והתם יסוד הנידון דין ביטול ממש, מ"מ כיון דגלי קרא דבמיין במינו חשיבי לעולם כמחצה על מחצה, אמרינן דהוא הדין לענין דינא דאזלינן בתר רובא, חשיבי כמחצה על מחצה ול"ש בזה דין אזלינן בתר רובא.

מיהו אכתי נ"צ למשנ"ת בשיטת הרי"ד במקו"א, דאף בלח בלח ליכא דין ביטול כלל, אלא דאף בלח בלח אזלינן בתר רובא כלפי כל משהו ומשהו, דא"כ תיקשי דמאי שיין כלל לדון דין ביטול דם הפר ודם השעיר כיון דנותן כולו.

ונראה לדון דהנה בתשובת הרי"ד שם עמד לשיטתו בזה דתנן (פ"א מחלים מ"ד) ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור אם רוב מן הטמא טמא ואם רוב מן הטהור טהור מחצה למחצה טמא וכן מן החלמא ומן הגללים, וכי"ל איכא התם ביטול ברוב והא ממ"נ איכא ברזל טמא, וכה"ג תנן (פ"ט דכלאים מ"א) אמר ר' גמליס ואמר ר' חלילי שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר ואם רוב מן הרחלים אסור מחצה למחצה אסור וכן הפשתן והקצבוס שטרפן זה בזה, וכן תנן (פ"א דנגעים מ"ב) אמר ר' גמליס ואמר ר' חלילי שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים אינם מיטמאין דנגעים אם רוב מן הרחלים מיטמאים דנגעים מחצה למחצה מיטמאין דנגעים וכן הפשתן

ובזה מיושבת קושית הגרע"א (יו"ד סי' טו) להנך שיטות דהיתר בהיתר לא בטיל, דהיאך שיין

ציטול בצמר גמלים וזמר רחלים, [ויעוין בנובי"ת יו"ד סי' קפ) וצערי ישר (ש"ג פכ"ב)].

ויעוין בתוס' רי"ד בעבודה זרה (ס"ב) שכתב וז"ל צפ' כל הזבחים שנעשרו (פ"ח) מתבא רבא העושה עיסה מן החיטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייב בחלה ואף על גב דרובא אורז פי' מדתלי טעמא בנותן טעם שמע מינה ואף על גב דרוב העיסה מן האורז ומיעוטה מן הדגן כיון שהדגן נתן בה טעם חייבת בחלה ולא אמרינן שיהא מיעוט הדגן בטול ברוב אורז ותיפטר מחלה דכל היכא דאיכא טעמא לא בטיל דאי טעמא נמי בטיל ברוב הכי הו"ל למיתני אם רוב מן הדגן חייבת אם רוב מן האורז פטורה מחלה על מחלה חייבת כדמני גבי שעטנז צפ' בתרא דכלאים זמר גמלים וזמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר אם רוב מן הרחלים אסור מחלה על מחלה אסור וכן הפשטן והקנבם שטרפן זה בזה, אבל השתא דמני אם יש בה טעם דגן ש"מ דהוה דגן מיעוט וש"מ נ"ט ברוב דאורייתא כו' עכ"ל.

ומבואר בדברי הרי"ד, דלולי דין נ"ט היה דינא דעושה עיסה מן האורז ומן הדגן דלזלינן בתר רובא, כדין זמר גמלים וזמר רחלים, ולבאורה נ"ב למה דמבואר בדברי הרי"ד דהתם לאו מדין ציטול הוא, אלא דשם הדבר נקבע על פי רובו, היאך מהני לענין שיעור חלה.

ונראה ע"פ המבואר בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ו מתמן ומנה) וז"ל לחכמים דפליגי על רשב"ג וס"ל דלא צעין דגן כשיעור, ומשום דגם האורז מצטרף להשלמת השיעור, נ"ע אם הוא זה רק בחלה, אבל במנה מודין לרשב"ג דאין האורז משלים לשיעור, או דפליגי גס במנה, והחילוק ציניהם פשוט, די"ל דגם בחלה דהאורז משלים לשיעור, מ"מ אינו מועיל השלמת שיעורו רק שהדגן שבו יהא בו שם עיסה ויתחייב בחלה ויהיה בו דין טבל של חלה, אבל האורז עצמו י"ל דהוה כפטורו ואין בו דין טבל ואינו חייב בחלה, [ולא תקשי דאיך מצטרף האורז להשלים

לשיעור כיון דהוא בעצמו פטור, דה"נ אשכחן בירושלמי פ"ד דחלה (ה"ב) חזי קב חטים וחזי קב שעורים וחזי קב כוסמין נוטל מן הכוסמין לפי מה שהן, ומצטרפין החטים והשעורים לחייב את הכוסמין אף שהן בעצמן פטורין] ולפי"ו הרי לא שייך זאת רק בחלה, **דיש דין שיעור עיסה בהפלא, ודיש בו השיעור מתחייב כל מקצת בפני עצמו בחלה**, ע"כ שפיר שייך בו הך דינא דהאורז משלים לשיעורא אף על גב דהוא בעצמו אינו מתחייב בזה, משא"כ לגבי מנה אם אך האורז עצמו לא חייל ביה דין חמשת המינים ממילא אינו יולא בו ידי חובת מנה, וכמו דאין האורז עצמו נעשה טבול לחלה כמו"כ אינו יולא בו ידי חובת מנה ג"כ, ודין גרידה שבו אינו מועיל רק שיחול דין לחם על הדגן בעצמו, אבל לא שיצטרף האורז להשלים שיעורא שיהיו יולאין בו ידי חובת מנה עכ"ל, ויעוין עוד בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ו מצבורים) [ובס' זכר יצחק (סי' ע"ב) כתב וז"ל דהא דבעינן שיעור אין הפירוש דכשיש לו כשיעור הזה חייב מזה השיעור, רק דהפירוש הוא דחייב מעיסה, ועיסה לא נקראת רק כשיש צ' קבין] (עדימ"פ"מ"ב) אבל כיון שיש צ' קבין שוב כל מקצת ומקצת ממנה חייבת בחלה ואין החיוב בכלל רק על כל חלק וחלק עכ"ל]

ומבואר דשיעור חלה אינו שיעור בחיוב אלא שיעור צדק עיסה, ומעתה מבוארים דברי התוס' רי"ד, דכל דאיכא רוב דגן דמי לעושה חוט מזמר גמלים וזמר רחלים דשם החוט נקבע על שם רובו, וה"נ שם העיסה נקבע על שם רובה.

ומעתה נראה לדון, דלענין דם הפר ודם השעיר נמי יסוד הדין דלריך לקבוע שם הדבר, אי אית ליה שם דם פר או דם שעיר [ויש להאריך עוד בזה] וזוהי ראוי למיזל בתר רובא, אלא דגלי קרא דמין צמינו לעולם שייב כמחצה על מחצה, ולהכי שפיר אית ליה נמי שם דם השעיר [וכדמתן גבי כלאים וגבי טומאת נגעים וגבי ברזל טמא וברזל טהור דמחצה על מחצה טמא וחשיב זמר לשעטנז ולטומאת נגעים] ומהתם

שמעינן בכל דוכתא דמין במינו חשיב כמחלה על מחלה, ואף לענין דינא דאזלינן בתר רובא וכדנכתבאר לעיל [ויעוין בשערי ישר (ש"ג פכ"א) דהך דינא דברזל טמא וברזל טהור דשם הדבר נקבע על פי רובונמי הוי מהלכתא דאחרי רבים להטות יעו"ש].